

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра обліку і аудиту

(повне найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ
ЕНЕРГОРОЗПОДІЛЬЧОЇ КОМПАНІЇ ЗІ
СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ**

спеціальність 071 Облік і оподаткування

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Облік і оподаткування»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ОПм-21

Галас Наталія Вікторівна

_____
(підпис)

Керівник:

к.е.н., доцент

Голячук Наталія Василівна

_____
(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.

к.е.н., доцент

Гарант освітньої програми:

Жураковська Ірина Володимирівна

_____
(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра обліку і аудиту

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 071 Облік і оподаткування

Освітня програма: ОП «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ к.е.н., доцент Оксана НУЖНА

«__» _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ГАЛАС Наталії Вікторівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Облік і контроль розрахунків енерготоргівельної компанії зі споживачами електроенергії

Керівник роботи: Голячук Наталія Василівна, к.е.н., доцент

затверджені наказом закладу вищої освіти від «27» грудня 2024 року № 481/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи 13 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи. Нормативно-правові акти з регулювання питань обліку, оподаткування та контролю за темою дослідження, наукова література, посібники, статистичні довідники, первинні і зведені бухгалтерські документи, фінансова і статистична звітність за 2022-2024 роки.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРАХУНКІВ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

1.1. Розрахунки зі споживачами електроенергії: обліковий аспект управління дебіторською та кредиторською заборгованістю

1.2. Нормативне забезпечення розрахунків зі споживачами електроенергії

1.3. Види договорів зі споживачами електроенергії

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЕНЕРГОРОЗПОДІЛЬЧОЇ КОМПАНІЇ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

2.1. Світові тенденції енергетичної галузі та енергетика України під час війни

2.2. Облік розрахунків енерготоргівельної компанії зі споживачами електроенергії

2.3. Контроль дебіторської та кредиторської заборгованості споживачів

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

3.1. Цифрова трансформація енергетичної компанії

3.2. Удосконалення організації облікового процесу розрахунків зі споживачами електроенергії

ВИСНОВКИ

5. Перелік графічного матеріалу:

- Процес управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства
- Види договорів між постачальниками та споживачами електроенергії
- Країни-лідери виробництва електроенергії у 2023 році
- Стан енергетики України
- Динаміка обсягу споживання електричної енергії
- Розмір заборгованості в енергетичній системі
- Схема розрахунку споживачів за спожитою електроенергією
- Переваги обліку спожитої електроенергії розумними лічильниками
- Розрахунків з дебіторами в програмі SAP Business One
- Фактичні борги за розподіл енергії

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Голячук Н.В., доцент		
Розділ 2	Голячук Н.В., доцент		
Розділ 3	Голячук Н.В., доцент		
Нормоконтроль	Тлучкевич Н.В., доцент		
Консультант з ЕОМ	Нужна О.А., доцент		

7. Дата видачі завдання 19 вересня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	до 19.09.2024 р.	
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	до 26.12.2024 р.	
3	Розділ 1	до 06.03.2025 р.	
4	Розділ 2	до 26.06.2025 р.	
5	Розділ 3	до 06.11.2025 р.	
6	Висновки	до 18.11.2025 р.	
7	Формування переліку джерел посилання	до 21.11.2025 р.	
8	Формування додатків	до 25.11.2025 р.	
9	Оформлення ілюстративного матеріалу	до 28.11.2025 р.	
10	Нормоконтроль	до 02.12.2025 р.	
11	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 09.12.2025 р.	
12	Представлення кваліфікаційної роботи до захисту	до 13.12.2025 р.	

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

(Галас Н.В.)

(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи _____

(підпис)

(Голячук Н.В.)

(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Галас Н.В. Облік і контроль розрахунків енергорозподільчої компанії зі споживачами електроенергії. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Облік і оподаткування» спеціальності 071 Облік і оподаткування. Луцький національний технічний університет. Луцьк. 2025. 83 с.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилань, додатків.

У першому розділі охарактеризовані споживачі електроенергії як об'єкти обліку, розкрито нормативно-правові засади розрахунків зі споживачами електроенергії та описано види договорів, права та обов'язки постачальників та споживачів електроенергії.

У другому розділі наведено світові тенденції розвитку енергетики, вказано на причини зниження електропостачання в Україні з початку воєнних дій, наведено статистичні показники виробництва та споживання електроенергії; описано порядок відображення господарських операцій з продажу електроенергії споживачам та їх документальне оформлення; наведено процеси контролю за виникненням та погашенням дебіторської заборгованості різними контролюючими органами та енергетичною компанією.

Третій розділ розкриває особливості цифрової трансформації енергетичних компаній та наводить напрямки удосконалення облікового процесу в цілому та розрахунків зі споживачами електроенергії зокрема, у вигляді доробки облікових документів для отримання вчасної інформації для прийняття управлінських рішень.

Основний зміст роботи викладено на 68 сторінках. Робота містить 10 таблиць і 13 рисунків. Перелік джерел посилань складається з 53 найменувань та 6 додатків.

Результати розробок можуть бути використані в практичній діяльності.

Ключові слова: електроенергія, споживачі, дебіторська заборгованість, розрахунки, контроль.

ANNOTATION

Halas N. V. Accounting and control of settlements of the energy distribution company with electricity consumers. Manuscript.

Master's qualification work OP «Accounting and taxation» specialty 071 Accounting and taxation. Lutsk National Technical University. Lutsk. 2025. 83 p.

Master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of references, and appendices.

The first section describes electricity consumers as objects of accounting, discloses the regulatory and legal principles of settlements with electricity consumers, and describes the types of contracts, rights and obligations of suppliers and consumers of electricity.

The second section presents global trends in the development of the energy industry, indicates the reasons for the decrease in electricity supply in Ukraine since the beginning of hostilities, provides statistical indicators of electricity production and consumption; describes the procedure for reflecting business transactions for the sale of electricity to consumers and their documentation; The processes of control over the emergence and repayment of receivables by various regulatory authorities and the energy company are presented.

The third section reveals the features of the digital transformation of energy companies and provides directions for improving the accounting process in general and settlements with electricity consumers in particular, in the form of finalizing accounting documents to obtain timely information for making management decisions.

The main content of the work is set out on 68 pages. The work contains 10 tables and 13 figures. The list of reference sources consists of 53 items and 6 appendices.

The results of the developments can be used in practical activities

Keywords: electricity, consumers, receivables, settlements, control.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АЕС	Атомна електростанція
АСКОЕ	Автоматизована система комерційного обліку електроенергії
ВДЕ	Відновлювальні джерела енергії
ВДР	Внутрішньодобовий ринок
ГЕС	Гідроелектростанція
ЄС	Європейський союз
НЕК «Укренерго»	Національна енергетична компанія «Укренерго»
НКРЕКП	Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
НП(С)БО	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку
ОСР	Оператор систем розподілу
ПВЦ	Постачальник за вільними цінами
ПОН	Постачальник «останньої надії»
ПУП	Постачальники універсальних послуг
ПрАТ	Приватне акціонерне товариство
РДН	Ринок «на добу вперед»
ТЕС	Теплова електростанція
ТЕЦ	Теплоелектроцентраль
Smart Meters	Розумні лічильники

ЗМІСТ

ВСТУП		8
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРАХУНКІВ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ	12
1.1	Розрахунки зі споживачами електроенергії: обліковий аспект управління дебіторською та кредиторською заборгованістю	12
1.2	Нормативне забезпечення розрахунків зі споживачами електроенергії	21
1.3	Види договорів зі споживачами електроенергії	29
	Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2	ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЕНЕРГОРОЗПОДІЛЬНОЇ КОМПАНІЇ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ	34
2.1	Світові тенденції енергетичної галузі та енергетика України під час війни	34
2.2	Облік розрахунків енергорозподільчої компанії зі споживачами електроенергії	45
2.3	Контроль дебіторської та кредиторської заборгованості споживачів	52
	Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3	УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ	57
3.1	Цифрова трансформація енергетичної компанії	57
3.2	Удосконалення організації облікового процесу розрахунків зі споживачами електроенергії	61
	Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ		66
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ		69
ДОДАТКИ		76

ВСТУП

Актуальність теми. Енергетика України з 24 лютого 2022 року зазнала і зазнає російських військових атак, що призводить до безпрецедентної кризи та руйнувань енергетичних об'єктів. Масовані ракетні атаки та атаки дронами спрямовуються на об'єкти генерації (теплові, гідро- та атомні електростанції) та системи передачі електроенергії. Внаслідок таких дій Україна втратила значну частину генеруючих потужностей. Енергетична система, з багатомільярдними витратами на відновлення, потребує достовірного та правильного обліку розрахунків зі споживачами електроенергії.

Своєчасний та точний облік розрахунків зі споживачами – це механізм, який перетворює потік електроенергії на грошові потоки. В енергетиці дебіторська заборгованість становить значну частину оборотного капіталу. Ефективний облік розрахунків забезпечує контроль за термінами оплати за отриману енергію, що є життєво необхідним механізмом підтримки здатності компанії вчасно погашати зобов'язання перед постачальниками та отримувати кошти від дебіторів.

Головне завдання обліку розрахунків – не просто фіксувати факт виникнення дебіторської заборгованості, а стати інструментом управління цією заборгованістю для вчасного її погашення.

Питанням обліку заборгованості на підприємствах приділяють увагу українські науковці та практики. Дослідженням суті дебіторської та кредиторської заборгованості присвячені праці Степаненко О.І., Лисак О.П., Майборода О.Є., Савченко А.М., Височан О.О., Яструбський М., Чепець О., Ліхоносова Г., Пінчук Т., Шигун М.М., Мазур Н.А. та багато інших.

Однак, саме питанню розрахунків в сфері енергетики приділяється не достатньо уваги. Тому обрана тема дослідження є досить актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Кваліфікаційна робота магістра виконана відповідно до тематики науково-дослідної роботи Луцького національного технічного університету за темою

«Розвиток обліково-аналітичного забезпечення формування та контролю звітних показників суб'єктів господарювання» (№ д/р: 0123U100955) на 2023-2025 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів розрахунку споживачів за отриману електроенергію від енергетичної компанії та розробка шляхів удосконалення такого обліку. Відповідно до мети встановлені такі завдання:

- окреслити суть розрахунків за спожитої електроенергії, визначити типи споживачів та дослідити обліковий аспект управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;

- проаналізувати нормативне забезпечення розрахунків споживачів за використану електроенергію;

- дослідити аспекти договірних відносин між надавачами та отримувачами послуг із забезпечення електроенергією;

- охарактеризувати світові тенденції розвитку енергетики та особливості енергетичної галузі України в час війни;

- вказати на особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості енергетичної компанії;

- розкрити питання проведення контрольних процедур при перевірці стану заборгованості;

- запропонувати напрямки вдосконалення розрахунків зі споживачами електроенергії для енергетичних компаній.

Об'єктом дослідження є процес розрахунків зі споживачами електроенергії.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційних засад, а також практичних аспектів обліку і контролю розрахунків зі споживачами електроенергії енергорозподільчої компанії.

Методи дослідження. У процесі проведеного дослідження використовувались методи, які ґрунтуються на системному дослідженні економічних процесів, а саме: методи наукового узагальнення, порівняння та

аналогій – при дослідженні основних визначень та теорій українських та зарубіжних вчених, дослідження засад нормативно-правових документів,; статистичні методи – для визначення тенденцій показників розвитку світової енергетики, діяльності українських компаній; методи конкретизації та вибірки – для характеристики облікового процесу енергетичних компаній; методи індукції та дедукції – для проведення контролю за діяльністю енергетичної компанії в цілому та розрахунків зі споживачами зокрема.

Інформаційною базою є: наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, нормативно-законодавчі акти, розпорядчі документи, які регулюють ринок електроенергії, звіти про результати діяльності НКРЕКП, НК «Укренерго», ПрАТ «Волиньобленерго».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку розрахунків зі споживачами електроенергії. Основні результати полягають у наступному:

– запропоновано до рахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» використовувати субрахунки, які дозволять конкретизувати суми за споживачами електроенергії та видами електроенергії, а також вплинуть на досконале формування зведених звітів та статистичних форм звітності;

– удосконалено документи Акт звірки взаєморозрахунків та Фактичні борги на певну дату шляхом доповнення даними, які допоможуть вчасно реагувати на зміну термінів оплати дебіторської заборгованості для прийняття управлінських рішень.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані напрямки вдосконалення можуть бути використані в практичній діяльності енергетичних компаній.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота магістра є самостійно виконаною науковою роботою. Під час виконання кваліфікаційної роботи магістра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту при здійсненні теоретичних та практичних досліджень обліку і контролю розрахунків зі споживачами електроенергії виключно як

допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи обговорювались на двох конференціях: «Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством» (24 травня 2025 р) та «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки» (м. Луцьк, 7 листопада 2025 р.).

Публікації. Опубліковані тези у збірниках матеріалів конференцій.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилань, додатків. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок тексту, в тому числі 10 таблиць і 13 рисунків. В роботі 6 додатків. Перелік джерел посилань складається з 53 найменування.

У першому розділі охарактеризовані споживачі електроенергії як об'єкти обліку, розкрито нормативно-правові засади розрахунків зі споживачами електроенергії та описано види договорів, права та обов'язки постачальників та споживачів електроенергії.

У другому розділі наведено світові тенденції розвитку енергетики, вказано на причини зниження електропостачання в Україні з початку воєнних дій, наведено статистичні показники виробництва та споживання електроенергії; описано порядок відображення господарських операцій з продажу електроенергії споживачам та їх документальне оформлення; наведено процеси контролю за виникненням та погашенням дебіторської заборгованості різними контролюючими органами та енергетичною компанією.

Третій розділ розкриває особливості цифрової трансформації енергетичних компаній та наводить напрямки удосконалення облікового процесу в цілому та розрахунків зі споживачами електроенергії зокрема, у вигляді доробки облікових документів для отримання вчасної інформації для прийняття управлінських рішень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРАХУНКІВ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

1.1. Розрахунки зі споживачами електроенергії: обліковий аспект управління дебіторською та кредиторською заборгованістю

Розрахунки зі споживачами електроенергії є важливим процесом в діяльності енергорозподільчої компанії. Завдяки таким розрахункам дотримуються засади правильності та своєчасності нарахування плати, отримання виручки, контроль за здійснення названих операцій та відповідність законодавству.

Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» споживачі електроенергії поділяються на побутові та непобутові. В ст. 1 п.62 названого закону наведене визначення: «побутовий споживач - індивідуальний побутовий споживач (фізична особа, яка використовує електричну енергію для забезпечення власних побутових потреб, що не включають професійну та/або господарську діяльність) або колективний побутовий споживач (юридична особа, створена шляхом об'єднання фізичних осіб - побутових споживачів, яка розраховується за електричну енергію за показами загального розрахункового засобу обліку в обсязі електричної енергії, спожитої для забезпечення власних побутових потреб таких фізичних осіб, що не включають професійну та/або господарську діяльність)» [1].

А в п.47 зазначено, що «непобутовий споживач - фізична особа - підприємець або юридична особа, яка купує електричну енергію, що не використовується нею для власного побутового споживання» [1].

Непобутові споживачі поділяються:

– на малі непобутові споживачі – споживачі, «електроустановки яких приєднані до електричних мереж договірною потужністю до 50 кВт» [2]; До таких

споживачів відносяться малі підприємства, які використовують електроенергію для організації своєї діяльності;

– на великі побутові споживачі – електроустановки яких мають потужність більше 50 кВт. Такими споживачами є: промислові підприємства (металургійні, машинобудівні заводи, хімічні комбінати, інші виробництва); комерційні організації (торгові центри, супермаркети, банки, тощо); інфраструктурні об'єкти (залізниця, метрополітен, аеропорти, водоканали); державні організації та установи.

Кожен суб'єкт господарювання, задіяний у договірних відносинах, інтегрується у мережу взаємозв'язків та виступає одночасно як продавець (кредитор) та покупець (дебітор). Діяльність підприємства базується на двох фундаментальних бізнес процесах, які перебувають у постійній взаємодії:

1. Процес реалізації. Підприємство виконуючи роль кредитора, здійснюючи реалізацію товарів чи надання послуг (у випадку енергопостачальної компанії – відпуск електроенергії), формує дебіторську заборгованість контрагента.

2. Процес придбання. Підприємство, виступаючи у ролі дебітора, отримує ресурси від ділового партнера-кредитора, що призводить до виникнення власної кредиторської заборгованості.

Коли споживачі електричної енергії отримали її, але не сплатили за неї належну суму коштів, відповідно до укладеного договору, тоді вони відносяться до категорії – дебітори. Якщо за ще не використану електроенергію оплачені кошти, або якщо споживач оплатив більшу суму ніж передбачено договором, тоді такі споживачі відносяться до категорії – кредитори.

Дебіторська заборгованість споживачів електроенергії – це сума коштів, яку споживачі (населення, підприємства, бюджетні установи) винні постачальникам електроенергії за вже спожиту, але ще не оплачену енергію. Це поширена проблема на енергоринку України, яка значно загострилась після повномасштабного вторгнення РФ.

Розглянемо сутність дебіторської та кредиторської заборгованості з огляду на особливості облікового процесу.

Степаненко О.І. зазначає, що «сутність дебіторської та кредиторської заборгованостей як об'єктів обліку та управління доцільно розглядати в трьох напрямках: 1) економічному – дає змогу з'ясувати економічну природу заборгованості, її види, чинники, а також вплив на фінансовий стан та результати діяльності підприємства; 2) обліковому – для розуміння заборгованості як об'єкта обліку, порядку її визнання, оцінки, класифікації, відображення в системі рахунків обліку та звітності; 3) юридичному (соціально-правовому) – для визначення причин її виникнення, правових наслідків існування та погашення (чи не погашення)» [3].

Аналогічні погляди мають і Пінчук Т.А., Стефанович Н.Я. та Кумейко А.В., які встановили, що ефективність управління заборгованістю залежить від її комплексного розуміння та інтегрує економічний, обліковий та юридичний підходи [4].

Лисак О.П. звертає увагу на те, що дебіторська та кредиторська заборгованість є протилежними категоріями, які мають спільні риси. Ключова спільність полягає в їхній економічній природі: обидва види заборгованості виникають внаслідок розриву в часі між фактом здійснення товарно-грошової трансакції (тобто, передачею активу чи наданням послуги) та моментом її фінансового врегулювання (оплати). Таким чином, вони використовують функцію грошей як засобу платежу в господарській діяльності. Водночас, відмінність між дебіторською та кредиторською заборгованістю детермінована особливостями їх функціонування у фінансовій системі підприємства: дебіторська заборгованість є активом (правом вимоги), що впливає на ліквідність, тоді як кредиторська заборгованість є зобов'язанням (джерелом фінансування), що впливає на фінансову стійкість [5].

Автори Майборода О.Є., Косарева І.П. та Корабейнікова І.О. дослідивши напрацювання науковців та практиків у системі обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, дійшли висновку, що «дебіторська заборгованість – це юридичне право підприємства отримати грошові кошти, матеріальні

ресурси, що не оплачені контрагентами і можуть використовуватись для оцінки фінансового стану підприємства на підставі розрахунку показників результативності його діяльності; кредиторська заборгованість – це правові відносини між сторонами, які мають документальне підтвердження щодо тимчасового залучення підприємством у власне користування грошових коштів, які не належать підприємству...» [6].

Досить значна кількість науковців приділяє увагу тільки дебіторській заборгованості. Наведемо деякі визначення.

Колектив авторів [7], провівши дослідження сутності дебіторської заборгованості, дійшли висновку, що «дебіторська заборгованість – це сукупність грошових коштів, матеріальних або інших цінностей, які підлягають отриманню підприємством від інших юридичних чи фізичних осіб (дебіторів) унаслідок здійснення господарської діяльності, і які відображаються у складі активів підприємства» [7].

Чепець О., Юрченко С., та Волчанська Л. подають власне визначення дебіторської заборгованості, сформоване на основі тверджень науковців, яке трактується так: «дебіторська заборгованість – виникнення боргових прав за тимчасово залучені активи на основі документального підтвердження» [8].

Кредиторська заборгованість – це «борг перед постачальниками або отримана передоплата від покупця» [9].

Якісне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є важливим завданням діяльності будь-якого підприємства. В умовах динамічного розвитку економічних процесів підприємства функціонують, застосовуючи управлінські рішення щодо формування та погашення зобов'язань. Головною метою управління розрахунками підприємства є забезпечення співставного рівня дебіторської та кредиторської заборгованостей. Це передбачає наявність оптимальних умов продажів, які забезпечують гарантії надходження грошових коштів, прискорення інкасації боргів та забезпечення вигідних умов придбання ресурсів [3].

Формування дієвої політики управління дебіторською та кредиторською заборгованістю передбачає виконання завдань, як показано на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 Процес управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства

Джерело: побудовано автором на підставі [3].

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, як важливої ділянки облікового процесу, за твердженням Яструбського М.Я. та Левкович І.Р. передбачає: «обґрунтування можливості виникнення такої заборгованості; контроль розрахунків та визначення причин недотримання договірних відносин; контроль співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості; забезпечення умов гарантійного надходження коштів та зменшення безнадійної заборгованості; здійснення інвентаризації заборгованості» [10].

Аналогічну думку висловлює Височан О., яка вважає, що для правильного управління заборгованістю необхідно: щоб рівень дебіторської заборгованості не перевищував рівень кредиторської заборгованості; контролювати стан розрахунків; не допускати прострочення заборгованості та отримання штрафів; визначати ступінь ризику щодо недобросовісних платників та створити резерв сумнівних боргів [11].

Управління кредиторською заборгованістю, на думку Ліхоносової Г. та Ставцевої Є.: «передбачає реагування на щоденні вимоги кредиторів, що включає ранжування постачальників та інших кредиторів за ступенем важливості, класифікацію платіжних документів за термінами погашення та визначення пріоритетів платежів» [12].

Важливе значення для підприємства має періодичний моніторинг термінів утворення заборгованості. Для цього проводиться верифікація дебіторської заборгованості для підтвердження сум, які є нереальними для стягнення або щодо яких наближаються чи минають терміни позовної давності. У разі ідентифікації таких позицій, обов'язковим є невідкладне застосування механізмів примусової інкасації, що включає як оформлення додаткових фінансових інструментів (наприклад, векселів), так і залучення правових інститутів (звернення до господарського суду).

Величина та якість дебіторської заборгованості прямо залежать від рівня договірної та розрахункової дисципліни контрагентів. Систематичне недотримання нормативних вимог, а також несвоєчасне висування претензій щодо боргів, що виникають, провокують невиправдане зростання дебіторської

заборгованості. Ця ситуація призводить до відволікання грошових коштів з господарського обороту, що викликає фінансові труднощі.

При цьому виникає необхідність структурованого аналізу дебіторської заборгованості за термінами утворення (погашення). Тому необхідно звертати увагу на найдавніших непогашених боргах, а також на позиціях із найбільшими розмірами боргів, оскільки саме вони створюють найбільші ризики для підприємства.

Заслуговує на увагу думка науковців Шигун М.М. та Мухомор Г.В., які зазначають, що «період несплати дебіторської заборгованості характеризується різним ризиком несплати та прострочення» [13]. В зв'язку з цим автори довели, що на повернення дебіторської заборгованості впливають певні чинники, на які необхідно звертати увагу кредиторам. Такими чинниками є: документальне оформлення зобов'язань дебітора (з однієї сторони) та кредитора (з іншої сторони); контроль за виникненням та погашенням заборгованості; наявність у дебітора майнових прав для забезпечення погашення заборгованості перед кредитором; сумлінність дебіторів при виконання свої зобов'язань вчасно погашати свої борги перед кредиторами; наявність нормативно-правових актів для реалізації договірних відносин між дебіторами та кредиторами [14].

З метою запобігання неплатежів дебіторів необхідно забезпечити ефективне управління кредитною політикою системи управління дебіторською заборгованістю, яка включає процес розробки та реалізації як оперативних так і стратегічних рішень, спрямованих на оптимізацію стану дебіторської заборгованості відповідно до ринкових та внутрішніх умов [15].

Повертаємось до управління заборгованістю енергетичних компаній.

Енергетичний сектор має свої особливості, які повинні враховуватись при формуванні політики управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а саме: сезонні коливання споживання енергії; тривалість розрахунків із побутовими споживачами; державне регулювання тарифів та платіжної дисципліни; цифровізацію процесу виставлення рахунків та моніторинг платежів.

Управління дебіторською заборгованістю в енергетиці націлене переважно на забезпечення платіжної дисципліни споживачів (населення, промисловості) та стягнення боргів.

Якісна інформація про причини виникнення і поточний стан дебіторської та кредиторської заборгованості є критично важливою, оскільки надає право керівництву миттєво приймати раціональні рішення, що знижує ймовірність виникнення складних або спірних ситуацій та запобігає неконтрольованому зростанню простроченої заборгованості [16].

Все вище зазначене, та опрацювання літературних джерел, дало можливість встановити етапи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю в енергетичному секторі України. Результати відображені в таблиці 1.1 та таблиці 1.2.

Таблиця 1.1. – Етапи управління дебіторською заборгованістю енергетичних компаній

Етапи	Характеристика
Сегментація ринку	Поділ дебіторської заборгованості на: 1) регульовану (населення, бюджетні установи, пільги та субсидії); 2) комерційну (промислові споживачі). Встановлення жорстких кредитних лімітів та умов для великих комерційних клієнтів.
Формування системи білінгу	Забезпечення високоточного автоматизованого обліку споживання (Smart Metering, АСКОЕ) для мінімізації суперечок та оперативного виставлення рахунків (білінгу).
Політика запобігання боргових зобов'язань	Впровадження механізмів попереднього інформування про заборгованість, автоматизоване надсилання попереджень. Юридичне обґрунтування відключення боржників (як крайній захід, особливо для промислових споживачів).
Контроль боргових зобов'язань	Швидке залучення юридичних механізмів стягнення (судові позови, виконавчі провадження), особливо щодо великих неплатників.
Управління безнадійною дебіторською заборгованістю	Чітке визначення критеріїв визнання заборгованості безнадійною та її списання з балансу (після вичерпання всіх правових та економічних методів стягнення) відповідно до НП(С)БО та податкового законодавства.

Джерело: запропоновано автором.

Організація процесу обліку дебіторської та кредиторської заборгованості потребує формування достовірної та своєчасної інформації, дотримання умов

договорів; контроль зобов'язань контрагентів.

Таблиця 1.2. – Управління кредиторською заборгованістю в енергетичному секторі

Етапи	Характеристика
Стратегічне ранжування	Визначення пріоритетів в оплаті: 1) розрахунки з оператором системи передачі для уникнення штрафів та відключень; 2) оплата критично важливого палива; 3) оплата інших постачальників; 4) авансові платежі за енергію
Управління контрактами	Досягнення максимально вигідних умов відстрочки платежів, використання інструментів банківських гарантій
Прогнозування грошових потоків	Складання детальних прогнозів грошових потоків з урахуванням сезонності споживання електроенергії, погашення дебіторської заборгованості для забезпечення погашення кредиторської заборгованості
Моніторинг зобов'язань	Контроль за виконанням фінансових зобов'язань відповідно до Правил ринку електроенергії для уникнення фінансових санкцій від регулятора
Використання фінансових інструментів	Залучення банківського кредитування; залік взаємозаборгованості; забезпечення синхронності надходжень і виплат

Джерело: запропоновано автором.

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є важливими елементами фінансової стратегії енергетичної компанії та вимагає точності і відповідності чинному законодавству. Навіть незначні облікові помилки можуть мати серйозні наслідки: неправильне відображення даних у звітності, конфлікти з контрагентами, а також фінансові санкції.

Таким чином, застосування стратегії управління дебіторською та кредиторською заборгованістю енергетичних підприємств забезпечує: контроль стану взаєморозрахунків, що впливає на стан платіжної дисципліни контрагентів; достовірність облікової інформації; ефективне управління оборотними коштами підприємства; зниження ймовірності виникнення безнадійних боргів.

1.2. Нормативне забезпечення розрахунків зі споживачами електроенергії

У практичній діяльності бухгалтер, який здійснює розрахунки зі споживачами електроенергії повинен керуватись нормативними документами, які регламентують обліковий процес розрахунків з дебіторами та кредиторами, а також спеціальними законодавчими актами, які регулюють ринок електроенергії. В загальному вигляді нормативну базу, що відноситься до регулювання ринку електроенергії показано на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2. Перелік нормативно-правових актів, які регулюють ринок електроенергії

Джерело: побудовано автором за даними [18].

Розглянемо окремі законодавчі документи, які регулюють правові відносини споживачів електроенергії, більш детально.

Закон України «Про ринок електричної енергії» № 2019-VIII від 13 квітня 2017 р. є ключовим нормативно-правовим актом, який визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування конкурентного ринку електроенергії в Україні [1]. Його ухвалення стало важливим етапом реформування енергетичного сектору та інтеграції України до енергетичного простору Європейського Союзу відповідно до зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС.

Основною метою закону є перехід від монопольної моделі енергетики до ринкової, у якій ціна на електроенергію формується на основі попиту і пропозиції, а споживач отримує право вільно обрати постачальника. Закон спрямований на: підвищення ефективності енергетичної системи; залучення інвестицій у галузь; створення умов для розвитку відновлюваної енергетики; забезпечення прозорості та конкуренції на ринку.

Закон встановлює поняття «учасники ринку», якими є: виробники, оператор системи передачі НЕК «Укренерго», оператори систем розподілу, трейдери, постачальники і споживачі.

Регулювання і контроль виробництва та розподілу електроенергії проводиться Національною комісією, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Вона визначає тарифи на послуги з передачі та розподілу, затверджує правила ринку.

Закон України «Про ринок електричної енергії» створив стабільну правову базу для залучення інвестицій в державний сектор, запровадив основу для розвитку «зеленої» енергетики, надав можливості для зменшення енергозалежності українським підприємствам та бізнесу. Завдяки нормам закону формується конкурентне середовище серед енергетичних компаній, в якому ефективність залежить від результату роботи.

В обліковому аспекті Закон «Про ринок електричної енергії» змінив підхід до обліку розрахунків та їх здійснення через автоматизовану систему [1].

Важливими документами для ведення облікових процедур є постанови НКРЕКП.

Постанова НКРЕКП «Про затвердження Правил ринку» № 307 від 14 березня 2018 року є одним із ключових нормативних документів, що регулює функціонування нового ринку електричної енергії в Україні [19].

Головною метою Правил ринку є: створення прозорого механізму купівлі-продажу електричної енергії; забезпечення балансування попиту та пропозиції; встановлення чітких правил взаємодії між усіма учасниками енергоринку; формування конкурентного середовища з рівними умовами для виробників, трейдерів і постачальників.

Дана постанова визначає права та обов'язки учасників ринку:

- виробників електроенергії (теплові, атомні, гідро- та ВДЕ-станції);
- постачальників, які купують електроенергію для подальшого продажу споживачам;
- трейдерів, які здійснюють перепродаж електроенергії між учасниками;
- оператора системи передачі (НЕК «Укренерго»), який відповідає за балансування та технічну стабільність системи;
- оператора ринку (ДП «Оператор ринку»), який забезпечує організацію торгів на РДН (ринок «на добу вперед») і ВДР (внутрішньодобовий ринок);
- споживачів, як кінцевих користувачів, які мають право вибору постачальника.

Постанова №307 встановлює порядок фінансових розрахунків між учасниками, який відбувається через адміністратора розрахунків. Усі операції здійснюються в електронній формі, із використанням інформаційних систем ринку (Market Management System – MMS), що дозволяє забезпечити: автоматизацію обліку; прозорість операцій; контроль за платіжною дисципліною; можливість аудиту всіх операцій.

Постанова НКРЕКП «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» № 312 від 14 березня 2018 року є одним із ключових

нормативно-правових актів, які регламентують функціонування роздрібного сегмента ринку електричної енергії в Україні [20].

Головна мета Постанови №312 – забезпечити прозорі, справедливі та недискримінаційні умови взаємовідносин між споживачами, постачальниками та операторами систем розподілу (ОСР).

Постанова складається з розділів, які регулюють ключові процеси взаємодії на роздрібному ринку, а саме: визначає процедуру приєднання споживачів і об'єктів та порядок оплати за приєднання; встановлює типи договорів, порядок їх укладання та розірвання, а також права сторін; описує вимоги до обліку електричної енергії, типи лічильників, порядок передачі показників; регламентує систему платежів (містить формули розрахунку оплати), терміни оплати, нарахування пені за прострочення; визначає чітку процедуру зміни постачальника споживачем без перебоїв у постачанні; передбачає санкції за порушення умов договору чи правил ринку.

Постанова №312 забезпечує баланс між інтересами споживачів і постачальників, сприяє розвитку конкуренції, підвищує рівень прозорості у сфері електропостачання.

Постанова №307 та Постанова №312 - взаємопов'язані елементи єдиної системи енергетичного ринку України. «Правила ринку» регулюють оптовий ринок електроенергії, забезпечуючи ринкове ціноутворення, конкурентність та балансування системи. «Правила роздрібного ринку» регламентують механізми взаємодії між постачальниками та кінцевими споживачами, враховуючи прозорість розрахунків і захист прав споживачів.

З точки зору процесу організації обліку, Постанова №307 забезпечує макроекономічну модель обліку енергетичних операцій, а Постанова №312, здійснює облік реалізації електроенергії, розрахунки з дебіторами та кредиторами на мікрорівні, тобто на рівні окремого підприємства, організації чи бізнесу.

Важливим документом є Методика обчислення плати за перетікання реактивної електроенергії, затверджена наказом Міністерства енергетики та

вугільної промисловості від 06.02.2018 року № 87 зі змінами [21]. Цей документ регулює порядок розрахунку вартості реактивної потужності, яку використовують непобутові споживачі. Методика встановлює коефіцієнти, розрахункові формули та гранично допустимі значення для визначення розміру оплати, а також регламентує правила для встановлення лічильників та перевірки показників.

Далі перейдемо до характеристики нормативного забезпечення саме облікових процедур при розрахунках зі споживачами електроенергії.

Першим документом є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999, який є основним нормативним актом, що визначає правові засади організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності на підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності. Норми закону спрямовані на забезпечення достовірності, прозорості та порівнюваності фінансової інформації, необхідної для прийняття ефективних рішень як внутрішніми користувачами (керівництвом), так і зовнішніми — державними органами, інвесторами, контрагентами та споживачами [22].

Для підприємств постачальників (енергорозподільчих компаній) та споживачів електроенергії (промислових, комунальних, бюджетних установ, малого бізнесу тощо) цей закон відіграє важливу роль у правильному відображенні витрат, пов'язаних із постачанням і споживанням електроенергії, у бухгалтерському обліку.

Закон забезпечує методологічну основу для:

- обліку господарських операцій із закупівлі електроенергії (на підставі договорів постачання);
- визнання витрат на електроенергію у складі виробничих, адміністративних або інших витрат;
- формування достовірної фінансової звітності, що відображає реальні обсяги енергоспоживання та пов'язані фінансові зобов'язання.

Ключові положення Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» у контексті розрахунків зі споживачами електроенергії наведені в Додатку А.

Бухгалтерський облік енергоспоживання є важливою складовою управління витратами підприємства. Тому важливо:

- своєчасно визнавати витрати на електроенергію незалежно від дати оплати;
- контролювати дебіторську та кредиторську заборгованість перед енергопостачальними компаніями;
- забезпечувати достовірність фінансової інформації для керівництва, аудиторів і контролюючих органів.

Далі розглянемо сутність національних стандартів бухгалтерського обліку, які впливають на стан розрахунків зі споживачами електроенергії.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (НП(С)БО 10), затверджене наказом Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 року, визначає правила визнання, оцінки, класифікації та відображення дебіторської заборгованості у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємств [23].

Дебіторська заборгованість, відповідно до НП(С)БО 10 – це «сума заборгованості дебіторів підприємства на певну дату» [23]. Тобто – це сума заборгованості юридичних або фізичних осіб (покупців, працівників, державних органів тощо) перед підприємством у результаті господарських операцій. Іншими словами, це кошти, які підприємство має отримати, але ще не отримало. Можна навести приклад: якщо енергетичне підприємство поставило електроенергію споживачу, а той ще не оплатив рахунок – це дебіторська заборгованість.

Згідно НП(С)БО 10 розрізняють наступні види дебіторської заборгованості (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3. – Види дебіторської заборгованості згідно НП(С)БО 10

Вид заборгованості	Характеристика	Ситуаційний приклад
Поточна	Погашення очікується протягом 12 місяців з дати балансу	Заборгованість покупця за поставлену електроенергію буде сплачена в поточному місяці
Довгострокова	Погашення очікується після 12 місяців з дати балансу	Заборгованість покупця за поставлену електроенергію буде сплачена після 12 місяців з дати договору
Безнадійна	Та, яку неможливо стягнути	Заборгованість збанкрутілого контрагента, або контрагента, який змінив постачальника електроенергії
Сумнівна	Існує ризик, що її не буде погашено	Покупець затримує оплату понад договірний термін

Джерело: складено автором на підставі [23].

Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо одночасно виконуються «дві умови:

1. Існує ймовірність надходження економічних вигід (грошей або послуг).
2. Сума заборгованості може бути достовірно визначена» [23].

Таким чином, у бухгалтерському обліку дебіторська заборгованість відображається в момент відвантаження товару чи надання послуги, навіть якщо кошти ще не отримані.

При виникненні дебіторської заборгованості вона оцінюється за первісною вартістю, а подальша її оцінка буде визначатись за чистою вартістю реалізації, яка визначається як різниця між первісною вартістю та сумою резерву сумнівних боргів.

Таким чином, НП(С)БО 10 це основа завдяки якій відбувається правильний облік дебіторської заборгованості, який дозволяє визнавати, оцінювати та контролювати дебіторську заборгованість.

Важливим документом для обліку кредиторської заборгованості споживачів електроенергії є НП(С)БО 11 «Зобов'язання», який регламентує правила визнання, оцінювання, класифікації та відображення у фінансовій звітності підприємства кредиторської заборгованості [24]. Кредиторська заборгованість

споживачів за електроенергію виникає коли відбувається переплата за спожиту електроенергію, або коли споживач оплати авансовий платіж і перестав використовувати послуги даного підприємства з розподілу енергії. При цьому зобов'язання визнаються, якщо сума боргу може бути достовірно визначена та існують документи: рахунки або акти-приймання передачі електроенергії.

Ще є стандарт бухгалтерського обліку, який впливає на розрахунки з дебіторами і кредиторами – це НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти», який регулює порядок визнання, оцінки та відображення фінансових активів і фінансових зобов'язань. Відповідно до цього стандарту, дебіторська заборгованість відноситься до фінансових активів підприємства, а кредиторська – до фінансових зобов'язань [25].

Основним методичним документом, що регламентує порядок ведення бухгалтерського обліку в Україні є Інструкція «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», затверджена наказом Мінфіну №291 від 30.11.1999 р. Вона визначає зміст кожного рахунка, його призначення та типові кореспонденції, забезпечуючи єдність облікової методології на всіх підприємствах. Документ забезпечує узгодженість облікових операцій із національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [26].

Відповідно до Інструкції №291 розрахунки зі споживачами електроенергії відбуваються з використанням наступних рахунків:

– 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – основний рахунок для обліку заборгованості населення, підприємств та інших споживачів за спожиту електроенергію на якому відображаються нараховані суми за електроенергію;

– 681 «Розрахунки за авансами одержаними» – відображається передоплата споживачів за електроенергію (поширено для юридичних осіб);

– 374 «Розрахунки за претензіями» – використовується у випадку оскарження обсягів споживання, перерахунків, донарахувань чи штрафних санкцій;

– 38 «Резерв сумнівних боргів» - розраховуються та відображаються борги, до яких є сумніви, щодо повернення.

Крім перерахованих рахунків також використовуються і інші рахунки обліку, відповідно до змісту господарської операції, яка відбувається.

Таким чином, в Україні нормативно-правове законодавство повністю забезпечує облік розрахунків зі споживачами електроенергії, враховуючи всі особливості дебіторської та кредиторської заборгованості.

1.3. Види договорів зі споживачами електроенергії

Взаємовідносини між постачальниками та споживачами електроенергії базуються на укладанні договорів.

Договори на постачання електроенергії споживачам мають свої особливості, оскільки енергія є специфічним товаром. За твердженням Островського А.М. «енергія є товаром, який має матеріальну цінність, але не є річчю в загальному розумінні, а є річчю, тісно пов'язаною зі своїм змістом, тобто енергією, яка певною мірою є лише властивістю певних об'єктів» [28]. Тому договір постачання електроенергії через мережу відрізняється від звичайного договору купівлі-продажу товарів чи послуг.

Гнатюк Т. наголошує, що «договір електропостачання за своєю правовою природою є окремим видом договору купівлі-продажу, який має особливості, зумовлені специфікою предмету регулювання» [29].

Берназ-Лукавецька О. М. провівши аналіз українських та міжнародних договорів в сфері енергетики, відзначила, що «... енергетичний договір - це юридична угода між двома сторонами: постачальником енергії та споживачем. Постачальник доставляє енергію за певною вартістю, а в обмін на це споживач платить за послуги» [30].

Договірні відносини регламентує Постанова НКРЕКП «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» № 312. В цій постанові наведені

види договорів, які можуть бути використані при укладанні відносин між двома сторонами (рисунок 1.3).

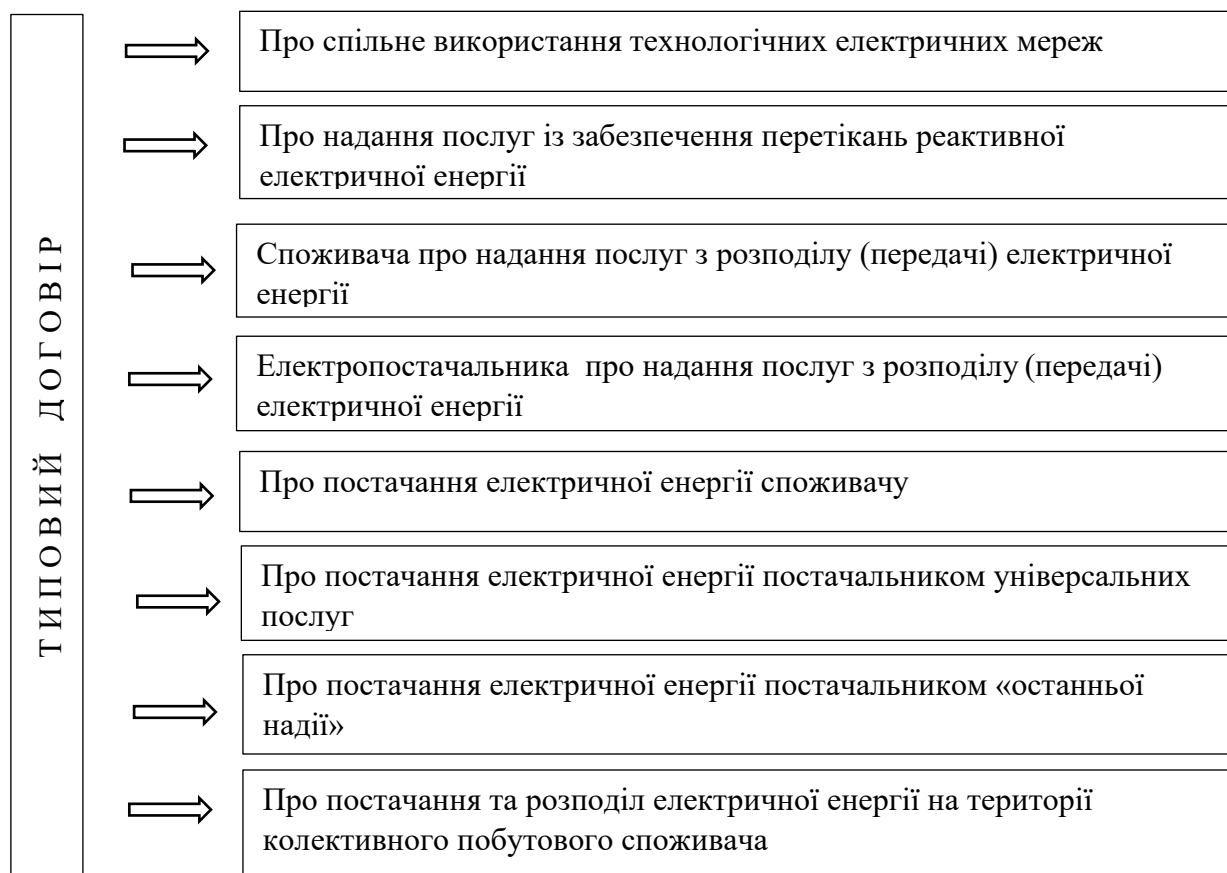

Рисунок 1.3 Види договорів між постачальниками та споживачами електроенергії

Джерело: побудовано автором за [20].

Договір – є юридичним документом, який встановлює умови постачання електроенергії споживачу, використовуючи електричну мережу. В будь якому з перелічених видів договорів є наступні елементи: сторони договору; предмет договору; умови та якість постачання електричної енергії; ціна, порядок обліку і способи та терміни оплати; права і обов’язки постачальника і споживача енергії; відповідальність сторін договору; порядок врегулювання спорів; терміни дії договору; інші умови.

Згідно нормативних документів, споживач, який уклав договір з енергетичною компанією має право:

- купувати електроенергію для власних потреб;

- змінювати електропостачальника, відповідно до умов, визначених чинним законодавством та Постановою №312;
- отримувати електроенергію та послуги з електропостачання належної якості;
- отримання компенсаційних виплат у разі недотримання встановлених показників якості послуг електропостачання;
- відшкодування прямих збитків, заданих внаслідок невиконання договірних зобов'язань його контрагентами;
- доступу до інформації щодо обсягів та порядку діяльності на ринку електричної енергії, які регламентуються відповідними нормативними документами;
- отримувати від вказаного в договорі електропостачальника інформацію, передбачену законодавством;
- подавати постачальнику звернення, скарги та претензії щодо якості наданих послуг; отримання відповіді про вирішення заявленої проблеми у встановленому порядку;
- бути повідомленим про наміри зміни умов договору (не пізніше 20 календарних днів). У разі незгоди з запропонованими змінами споживач має право розірвати договір [27].

Також в договорі зазначаються обов'язки постачальника електроенергії:

- надання споживачам енергії в кількості, відповідно до встановлених та затверджених лімітів;
- постачання електроенергії відповідної якості (вимоги національних стандартів);
- безперервне постачання електроенергії;
- негайне повідомлення споживачів про обмежене постачання енергії чи її відключення з обов'язковим вказуванням терміну відключення;
- інформування споживачів про зміни тарифів на енергію [28].

Постачальник електроенергії повинен мати офіційну ліцензію або дозвіл на

реалізацію електроенергії споживачам. Такий дозвіл видає державний регулятор енергетичного сектору. Постачальник має суворо дотримуватись законодавчих та нормативних актів щодо правил постачання електроенергії, тарифів, стандартів якості та неухильно виконувати умови договору, підписаного з кожним споживачем. Важливою рисою постачальника є захист конфіденційної інформації споживачів.

Важливим чинником, який впливає на зміст договору, на думку Гнатюк Т., є коливання тарифів. Автор називає основні чинники, які визначають рівень цін на електроенергію: стимулювання виробництва енергії з відновлювальних джерел (сонячної чи вітрової), ефективного використання енергії, збільшуючи виробництво у час-пік та зменшуючи, коли попит падає; здорова конкуренція між постачальниками електроенергії; впровадження енергоефективних технологій; надійність постачання [29].

В договорі на постачання електроенергії для непобутових споживачів може бути прописана умова енергетичної безпеки, особливо це відноситься до теперішнього воєнного стану.

Зараз, коли відбуваються постійні обстріли енергетичних об'єктів важливим заходом є розвиток відновлювальної енергетики. Тому в договорах повинні бути враховані умови використання відновлювальної енергії.

Отже, договори на постачання електроенергії – важливі юридичні документи, які повинні враховувати всі нюанси взаємовідносин між постачальником та споживачем.

Висновки до розділу 1

1. Охарактеризовано поняття «побутові» та «непобутові» споживачі, які є учасниками взаємовідносин при використанні електроенергії. Доведено, що споживачі електроенергії виступають у ролі дебіторів, коли отримали

електроенергію, але ще за неї не заплатили, або у ролі кредиторів, коли здійснили передоплату за ще не використану електроенергію.

2. Вказано, що важливою ділянкою облікового процесу є ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, яке потребує співставлення двох видів заборгованості, дотримання умов договорів, своєчасного контролю за проведенням розрахунків зі споживачами.

3. Проаналізовано нормативне забезпечення розрахунків зі споживачами. Охарактеризовані основні законодавчі акти, які регулюють ринок електроенергії, та правові відносини споживачів електроенергії з енергогенеруючою компанією. Для здійснення обліку розрахунків зі споживачами електроенергії застосовуються норми Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та НП(С)БО.

4. Досліджено сутність договірних відносин між постачальниками електроенергії та споживачами. Доведено, що повинен бути системний підхід підготовки та підписання договорів на постачання електроенергії з метою забезпечення сталого функціонування енергетичного сектору економіки.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЕНЕРГОРОЗПОДІЛЬЧОЇ КОМПАНІЇ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

2.1. Світові тенденції енергетичної галузі та енергетика України під час війни

Електрична енергія – це життєво необхідний ресурс для всього сучасного світу. За твердженням Галужан М., «електроенергія – це товар першої необхідності, основними характеристиками якої є: нездатність до зберігання та необхідний баланс виробництва та споживання в кожен момент часу» [31]. Вона живить технології, промисловість та забезпечує побутові потреби. Якщо зупинити електростанції, настане повний колапс: зникне світло, виробництво застигне, а всі пристрої перестануть працювати. Тому держави, які багато виробляють електроенергії, мають ключовий вплив на світову економіку та екологію.

За даними Потапенко О., «Світове виробництво електроенергії у 2023 році досягло рекордних 29,5 трлн кВт·год, і основний внесок зробили країни, які поєднують потужну інфраструктуру, природні ресурси та інноваційні технології» [32]. Список країн за обсягами виробництва електроенергії, наведений у таблиці 2.1.

З даних таблиці бачимо, що найбільший виробник електроенергії – це Китай, який виробляє 32% світового об'єму електроенергії. Три країни, світові лідери: Китай, США та Індія сумарно виробляють 53% світової електроенергії.

Китай є енергетичним гігантом з виробництва електроенергії і світовим лідером. Китай називають «світовою фабрикою», його мільйони заводів потребують колосальної кількості енергії. Країна інвестує у всі види електростанцій – від вугілля до відновлюваних джерел. Китай має найбільшу у світі гідроелектростанцію – ГЕС «Три ущелини», яка виробляє до 100 млрд

кВт·год щороку. Китай також є лідером у сонячній та вітровій енергетиці і має найбільшу у світі вітрову ферму.

Таблиця 2.1. – Країни-лідери виробництва електроенергії

Країна	Виробництво, ТВт год	Частка світового виробництва, %
Китай	9456	32,0
США	4243	14,4
Індія	1994	6,8
Японія	1021	3,5
Канада	660	2,2
Німеччина	558	1,9
Бразилія	650	2,2
Південна Корея	615	2,1
Франція	510	1,7

Джерело: дані [32]

США посідають друге місце у світі за виробництвом енергії. Енергетика США відображає їхню технологічну міць. Структура виробництва дуже різноманітна (диверсифікована): найбільше використовують природний газ (40%), далі йдуть вугілля (20%), атомна енергія (19%) та відновлювані джерела (21%). США активно інвестують у «зелену» енергетику, наприклад, будують морські вітрові ферми. Країна є великим гравцем у ядерній енергетиці і має 93 діючих реактори.

Індія є третьою у світі країною по виробництву електроенергії. У країні відбувається швидке економічне зростання та урбанізація, що викликає енергетичний бум. Вугільні ТЕС домінують у виробництві (близько 70%). Проте Індія швидко нарощує потужності у відновлюваній енергетиці, інвестуючи у сонячні та вітрові проекти [32].

За даними Романчука Я., «у 2023 році споживання енергії у світі становило 445 ЕДж... а до 2050 р. споживання зросте до 530 ЕДж» [33]. Основні показники попиту на електроенергію в розрахунку на душу населення в різних країнах світу подані на рисунку 2.1. Дані рисунка показують, що найбільший попит на електроенергію у 2023 році був у США, де кількість населення становить 338 млн., на другому місці Японія і Південна Корея з населенням 176 млн., а третю

позицію займає Китай з населенням 1419 млн.

Світовий попит на електроенергію змінюється швидкими темпами завдяки зростанню потреб промисловості, збільшенню кількості електромобілів, стрімким розвитком центрів обробки даних для штучного інтелекту.

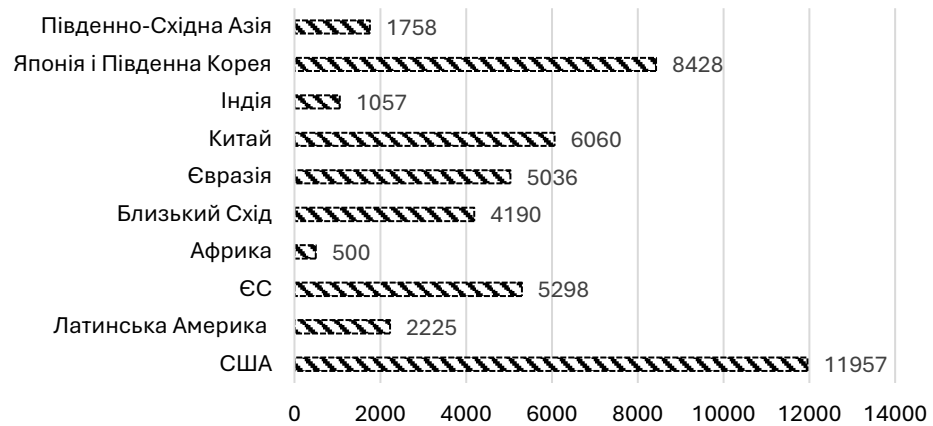

Рисунок 2.1 Попит на електроенергію в окремих регіонах та країнах світу, кВт год на душу населення

Джерело: побудовано автором за даними [33].

Світовий приріст потужностей сонячної та вітрової генерації в найближчі роки, встановить новий рекорд, забезпечивши приблизно 1000 ТВт·год додаткової енергії. Паралельно зростає інтерес до інноваційних атомних технологій, зокрема до малих модульних реакторів [34].

Попри шалений розвиток енергетичних систем у різних куточках світу виникали блек-аути. Основними причинами відключення енергопостачання для промисловості, бізнесу та населення є:

- природні катаклізми – урагани, тайфуни, екстремальна спека;
- короткострокове відключення споживачів спричинене кібератаками;
- технічна несправність та зношення мереж;
- військові конфлікти – країни Близького Сходу, Ізраїль, Україна;
- не готовність до переходу до використання відновлювальних джерел енергії (сонячні чи вітрові станції) [35].

Таким чином, щоб забезпечити стабільну роботу світових енергетичних

систем повинні крім звичайних джерел енергетики, використовуватись і відновлювальні. Країни, що інвестують у розвиток енергетики матимуть значну перевагу у забезпеченні стабільності енергопостачання.

В 2021 році енергетична система України була однією з найбільших енергосистем Європи і займала 7 місце за встановленою потужністю генерації та 9 місце за обсягами виробництва електроенергії. Значна частка ринку електроенергії припадала на атомну енергетику – 24,6% потужності; 49,8% належало тепловій генерації (використання вугілля та природного газу). Динамічний розвиток спостерігався у відновлювальних джерелах енергії (сонячна та вітрова енергетика), на які припадало 14,4% потужності [36]. Показники виробництва електроенергії у 2021 році та потужність виробництв показано на рисунку 2.2.

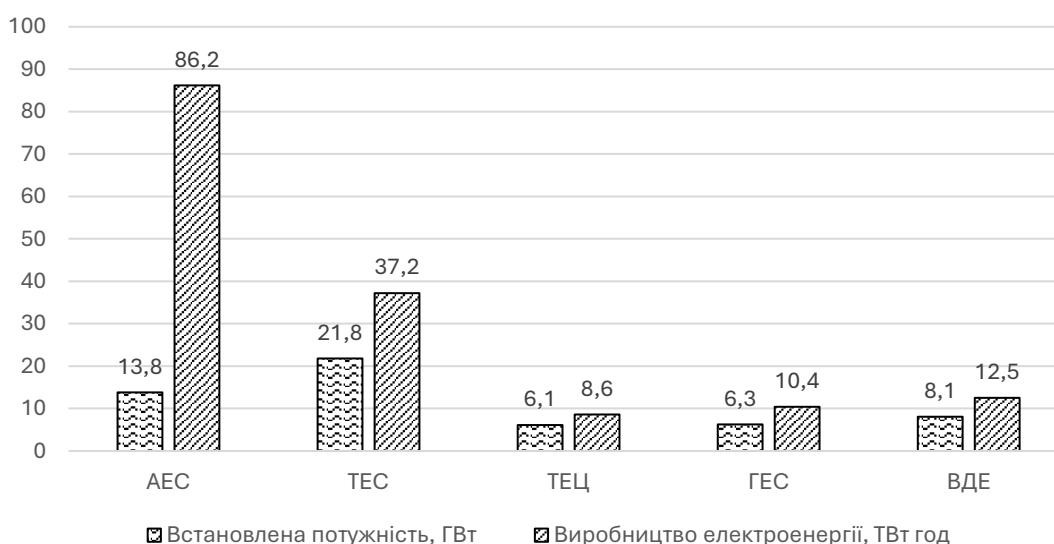

Рисунок 2.2 Встановлена потужність та виробництво електроенергії в Україні до початку війни

Джерело: побудовано автором за даними [36].

Вторгнення росії у 2022 році стало сильним ударом для всієї України, в тому числі і для енергетичного сектору. Відбуваються систематичні атаки на критичну інфраструктуру України. Фіксується регулярне застосування ракетного озброєння та безпілотних літальних апаратів для бомбардування об'єктів української електроенергетичної інфраструктури, а також цивільних міст та

селищ. Актом ядерного тероризму стало мінування Запорізької АЕС, що створило безпрецедентний ризик ядерної катастрофи у світовому масштабі. Підлив Каховської ГЕС призвів до великомасштабної екологічної катастрофи та значних гуманітарних наслідків. Цілеспрямовані удари по цивільних об'єктах спричиняють гуманітарну кризу, порушення життєзабезпечення та забруднення довкілля.

Ігнат'єв С., експерт Українського інституту майбутнього, досліджуючи український ринок енергоресурсів зазначає, що з початку війни зруйновано та знаходяться в окупації 42% генеруючих потужностей енергетичної системи. Найбільшим окупованим підприємством енергетики є Запорізька АЕС, зруйновано 87% теплових електростанцій, а також пошкоджені та зруйновані потужності гідроелектричної генерації 2,3 тис. МВт. Значних руйнувань зазнала і «зелена» енергетика. Пошкоджено 3,9 тис. МВт вітрових та сонячних електростанцій [37].

Стан енергетики України, станом на червень 2025 року поданий у додатку Б.

Країна втратила приблизно третину попиту на електроенергію. Через війну зросли ціни, і багато споживачів не змогли оплачувати рахунки. Це призвело до швидкого накопичення боргів у системі. Загальна сума боргів з 2021 по 2023 рік збільшилася утричі, а борг споживачів за електроенергію сягнув піку - 68 млрд грн, але наприкінці 2024 року його розмір зменшився і становив 66 млрд грн (близько 1,5 млрд євро) [38,39].

У Звіті про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) зазначається, що «у 2024 році загальний обсяг проданої електричної енергії склав 3 882,2 тис. МВт год вартістю 22,37 млрд грн, з них з метою врегулювання системних обмежень –700,2 тис. МВт год вартістю 3, 33 млрд грн. Загальний обсяг закупленої електричної енергії склав 4 676 тис. МВт год вартістю 13,07 млрд. грн, з яких з метою врегулювання системних обмежень – 1 887 тис. МВт год вартістю 7,17 млрд грн» [40] .

Використовуючи Звіти НКРЕКП за 2022-2024 роки проведемо аналіз діяльності роздрібного ринку електроенергії. Для здійснення продажів електроенергії споживачам підписуються договори зі споживачами енергії, (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2. – Кількість споживачів та постачальників на роздрібному ринку електроенергії

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2022	2023	2024	2023 від 2022	2024 від 2023	2023 від 2022	2024 від 2023
Загальна кількість споживачів, осіб	17786736	17852807	17680847	66071	-171960	100,37	99,04
Споживачі, які заключили договори з постачальниками універсальних послуг, осіб	17692647	17755387	17581185	62740	-174202	100,35	99,02
Споживачі, які заключили договори з постачальниками за вільними цінами, осіб	92147	96909	98717	4762	1808	105,17	101,87
Споживачі, які заключили договори з постачальниками «останньої надії», осіб	1942	511	945	-1431	434	26,31	184,93
Загальна кількість постачальників електроенергії	1072	1217	1301	145	84	113,53	106,90
Кількість активних постачальників електроенергії	371	329	366	-42	37	88,68	111,25

Джерело: побудовано автором на підставі даних [40;41;42].

Перш ніж аналізувати таблицю, наведемо роз'яснення постачальників різних послуг в енергетиці.

Постачальники універсальних послуг (ПУП) – це компанії, які отримали ліцензію на постачання електричної енергії побутовим та малим непобутовим споживачам, причому, постачальник не може самостійно змінювати ціни. Постачальник за вільними цінами (ПВЦ) – це компанії, які продають електроенергію на ринку, при цьому ціна електроенергії залежить від попиту та пропозиції. Постачальник «останньої надії» (ПОН) – це компанія, яка надає послугу споживачу, що залишився без постачальника, терміном до 90 днів, поки

споживач не підпише договір з іншим постачальником.

З таблиці 2.1 бачимо, що загальна кількість споживачів електроенергії у 2024 році в порівнянні з 2023 роком, зменшилась майже на 1% або на 172 тис. осіб. У 2024 році кількість споживачів, які підписали договори на отримання електроенергії з ПУП зменшилась на 174202 осіб, або майже на 1%. Кількість споживачів, які заключили договори з ПВЦ у 2024 році збільшилась майже на 2% у порівнянні з попереднім роком.

Загальна кількість постачальників електроенергії у 2023 році, в порівнянні з попереднім роком збільшилась на 145 одиниць, а в наступному 2024 році ще на 84 в порівнянні з попереднім 2023 роком. При цьому кількість активних постачальників електроенергії у 2023 році зменшилось на 11,3%, а у 2024 році зросла на 11,3% у порівнянні з попереднім роком.

Структура споживання електроенергії за типом постачальників у 2024 році показано на рисунку 2.3. Всього у 2024 році було використано електроенергії 83177 тис. МВт год.

Рисунок 2.3 Структура споживання за типом постачальників електричної енергії споживачам, %

Джерело: побудовано автором за даними [40].

Розподіл споживання електроенергії побутовими та непобутовими споживачами України за 2021-2024 роки подано на рисунку 2.4.

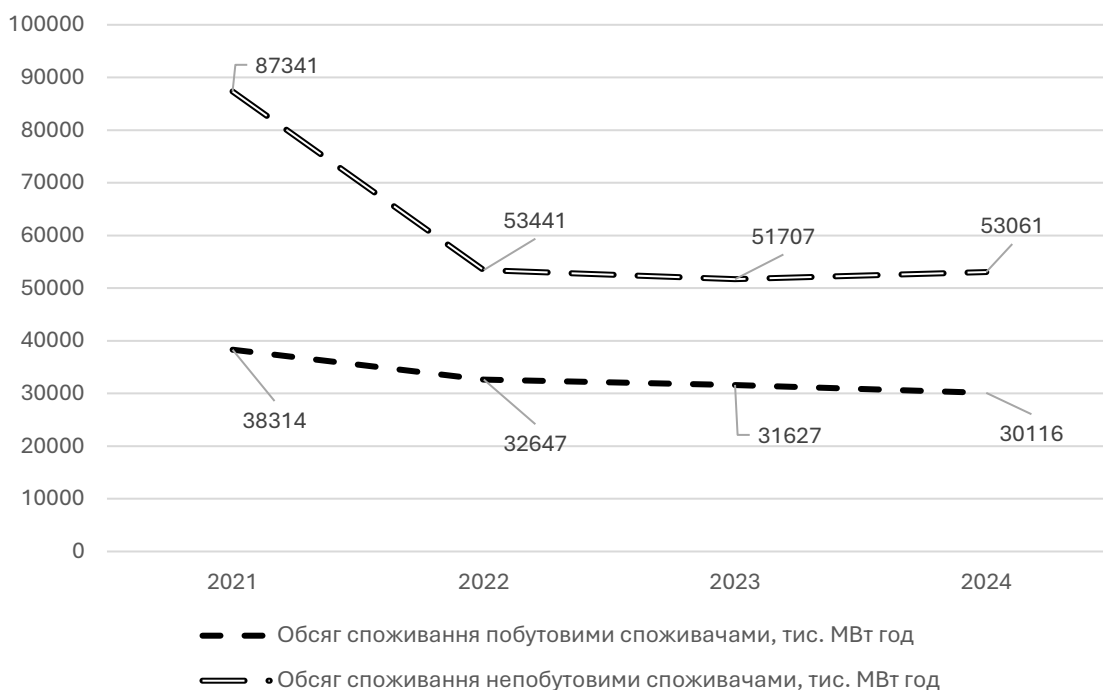

Рисунок 2.4 Динаміка обсягу споживання електричної енергії, тис. МВт год

Джерело: побудовано автором за даними [40;41;42].

В 2021 році обсяги споживання електроенергії становили 125655 тис. МВт год, в тому числі побутові споживачі використали 38314 тис. МВт год електроенергії, а непобутові – 87314 тис. МВт год. В 2022 році, коли почалася і тривала війна в Україні побутові споживачі використали 32614 тис. МВт год електрики (на 5700 тис. МВт год менше, порівняно з попереднім роком), а використання електроенергії непобутовими споживачами впало до 53444 тис. МВт год (зменшилось на 33870 тис. МВт год).

Якщо порівняти обсяги споживання електроенергії в 2024 році до 2022 року, то обсяг використання побутовими споживачами зменшився на 2525 тис. МВт год, і становив 30116 тис. МВт год, а споживання непобутовими користувачами зменшилось на 380 тис. МВт год, і відповідно, становило 53061 тис. МВт год.

Можна зробити висновок, що воєнні дії значно впливають на рівень споживання електроенергії, оскільки, фізичні споживачі виїжджають за кордон, зменшують використання енергії, або раніше жили на вже окупованій за ці два роки території. Теж саме стосується і побутових споживачів: закривається бізнес, або він знаходиться на непідконтрольній Україні території.

Тарифи на послуги для побутових та непобутових споживачів, а також на послуги з передачі електроенергії встановлює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Тарифи на передачу електричної енергії в період 2022-2025 роки, наведені на рисунку 2.5. Спостерігається значне зростання тарифів. За два роки ціни на передачу електричної енергії зросли в два рази.

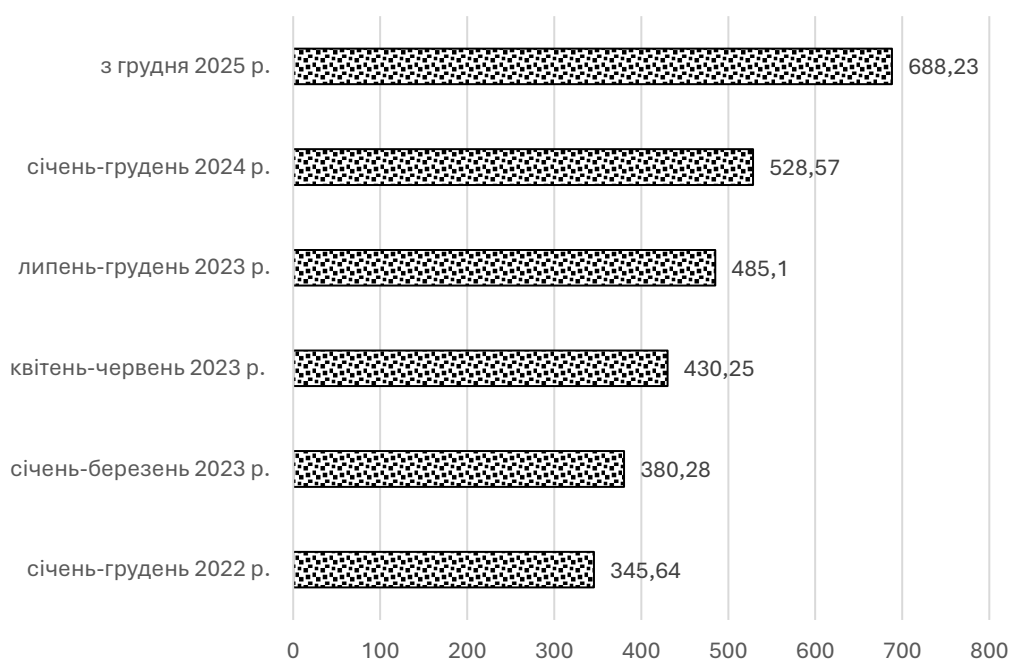

Рисунок 2.5 Тарифи на передачу електричної енергії, грн/МВт год

Джерело: побудовано автором за даними [43;44].

Зміна тарифів на електроенергію для населення, за даними НКРЕКП наведені таблиці 2.3. Ціна для побутових споживачів значно нижча за ринкові ціни. Динаміка зміни ринкових цін для побутових споживачів за 2023 та 2024 роки наведені в Додатку В. Постачальники універсальних послуг купують електричну енергію для побутових споживачів за ринковими цінами. ДП

«Гарантований покупець» компенсує постачальникам універсальних послуг різницю між ринковою ціною електричної енергії та фіксованою ціною (тарифами для населення) для побутових споживачів. Ціни на електроенергію в Україні для побутових споживачів є найнижчими серед європейських країн, Додаток Д.

Таблиця 2.3. – Тарифи на електроенергію для населення

Рік	Тариф	Пояснення
2022	1,44 грн/кВт год	Місячний обсяг споживання до 250 кВт год
	1,68 грн/кВт год	Місячний обсяг споживання понад 250 кВт год
2023	1,44 грн/кВт год	Місячний обсяг споживання до 250 кВт год
	1,68 грн/кВт год	Місячний обсяг споживання понад 250 кВт год
2024	2,64 грн/кВт год	Для всіх споживачів до 31.05.2024
	4,32 грн/кВт год	Для всіх споживачів з 01.06.2024
	2,64 грн/кВт год	У випадку електроопалення за обсяг споживання до 2000 кВт год за місяць

Джерело: побудовано автором на підставі даних [40].

Тарифи за три роки зросли. Якщо у 2022 році та 2023 році були визначені різні тарифи для різного об'єму споживання електроенергії, то в 2024 році тариф змінювався два рази для всіх без винятку споживачів.

Ще в Україні існує «зелений» тариф – державна програма, яка направлена на розвиток відновлювальних джерел енергії (ВДЕ). Держава закуповує згенеровану сонячну або вітрову енергію у власників ВДЕ за фіксованими тарифами [45]. Надлишок згенерованої енергії приватні домогосподарства або бізнес зобов'язані реалізувати державі за євровалюту в перерахунку в гривні за курсом на кінець кварталу. Розмір «зеленого тарифу:

0,16 євроцентів/кВт год – з 01.01.2020 р. по 31.12.2024 р.;

0,14 євроцентів/кВт год – з 01.01.2025 по 31.12.2029 р.

Розрахунки за «зеленим» тарифом для домогосподарств проводять облenerго як Постачальники універсальних послуг, а бізнесовим структурам оплату здійснює ДП «Гарантований покупець».

Робити висновки про показники дебіторської та кредиторської заборгованості можемо, використовуючи дані аналітичної записки [38]. В цьому

документі наведені дані про розмір заборгованості за роками на рисунку 2.6.

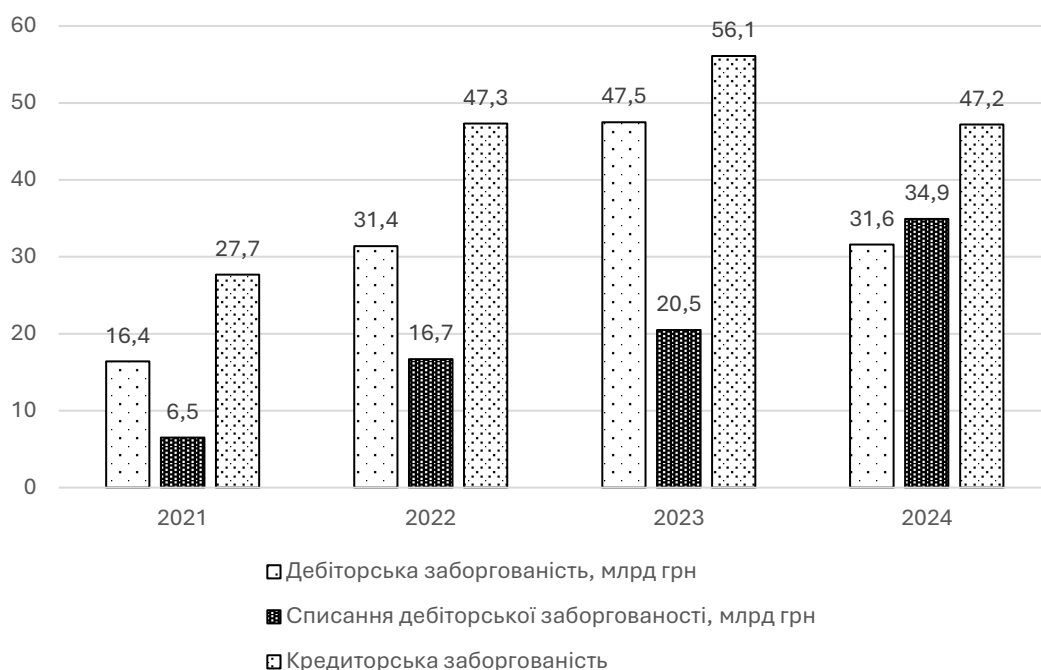

Рисунок 2.6 Розмір заборгованості в енергетичній системі

Джерело: побудовано автором на підставі даних [38].

З рис. 2.4 видно, що заборгованість зростала до 2023 року, а в 2024 її розмір значно зменшився. В 2024 році відбулося значне списання сумнівної дебіторської заборгованості.

З початком військових дій значна частина інформації та фінансова звітність енергетичних компаній України не оприлюднюється. Тому зібрати потрібну інформацію дуже складно, а в деяких випадках взагалі не можливо.

Отже, енергетика України значно постраждала за час воєнних дій. Енергетичні компанії надають споживачам електроенергію. При цьому споживачі як побутові так і непобутові не завжди оплачують послуги, в міру визначених обставин, внаслідок чого і виникає дебіторська чи кредиторська заборгованість.

2.2. Облік розрахунків енергорозподільчої компанії зі споживачами електроенергії

Взаємодія енергетичної компанії та споживачів розпочинається з моменту укладення та підписання договору про надання послуг постачання та користування електричною енергією за регульованим тарифом. Паралельно з Договором підписується і Заява-приєднання до умов Договору про постачання електроенергії. На підставі названих документів відбувається надання електроенергії користувачу.

Облік розрахунків зі споживачами електроенергії як дебіторської заборгованості, розпочинається з отримання документу на оплату за спожиту електроенергію. Процес розрахунку споживачів за отриману електроенергію схематично відображено на рисунку 2.7.

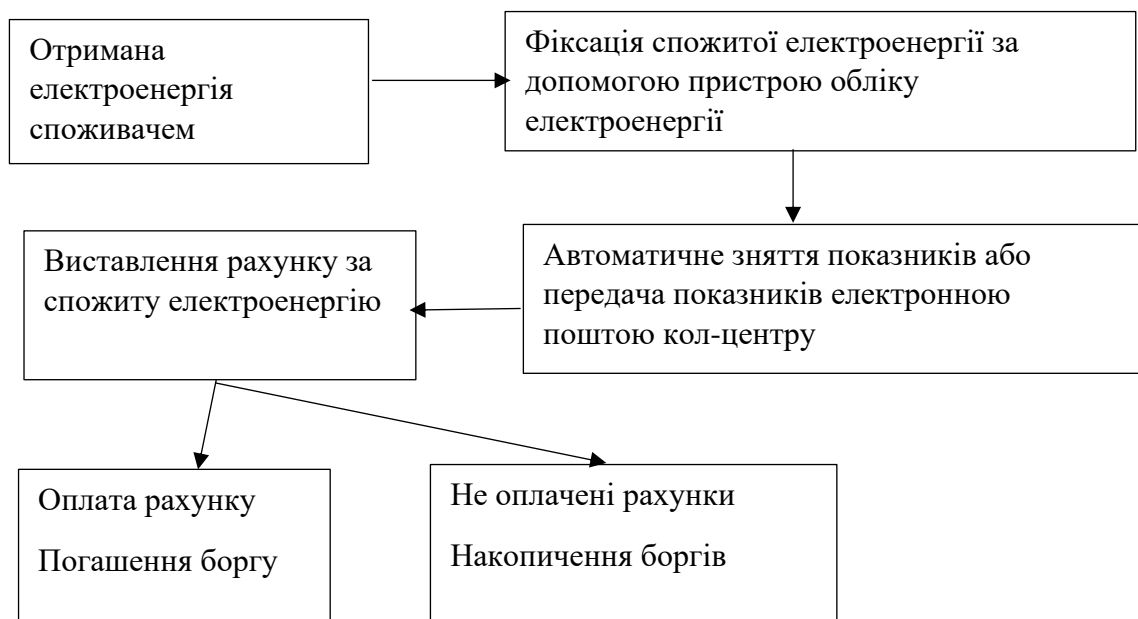

Рисунок 2.7 Схема розрахунку споживачів за спожиту електроенергію

Джерело: побудовано автором.

Завданнями обліку розрахунків з дебіторами є:

- документальне відображення об'ємів спожитої електроенергії;
- правильність розрахунку суми за спожиту енергію споживачем;

- контроль за відображенням даних багатозонних тарифів (денний, нічний) та «розумних» лічильників;
- облік заборгованості за термінами погашення;
- групування боржників за типами споживачів (населення, бізнес, бюджетні установи) для визначення ризиків;
- формування резерву сумнівної заборгованості;
- формування аналітичних звітів щодо динаміки дебіторської заборгованості, прогнозування грошових потоків;
- дотримання законодавства щодо врахування субсидій, пільг та компенсацій для різних верств споживачів;
- збереження документів, договорів, рахунків, актів у належному стані.

Основними документами, які використовуються при розрахунках зі споживачами електроенергії є наступні:

- підставою для виникнення відносин між постачальником та отримувачем електроенергії є: договори, які фіксують права і обов'язки сторін, тарифи на постачання електроенергії; додаткові угоди до договорів у разі зміни положень договору; різні додатки та специфікації;
- документальним підтвердженням факту отримання електроенергії є: показники лічильників, рахунки на оплату, накладні, акти виконаних робіт;
- погашення заборгованості оформляється: чеками, платіжними інструкціями, іншими банківськими документами;
- наявність боргових зобов'язань підтверджуються: актами звірки взаєморозрахунків;
- обсяги оборотів та взаєморозрахунків підтверджується сумами оборотно-сальдової відомості по рахунку 36 «Дебіторська заборгованість» та рахунку 681 «Рахунки за авансами отриманими»;
- інші документи: повідомлення про наявність боргів листами через електронну пошту, тощо.

Важливим документом при відображенні заборгованості, який регламентує

облік на підприємствах енергетики є Наказ про облікову політику. Цим наказом затверджується Положення про облікову політику підприємства. Розглянемо Положення про облікову політику ПрАТ «Волиньобленерго». Положення складається з 13 розділів, в яких відображається порядок роботи бухгалтерії за всіма обліковими процесами та формуванням і поданням звітності.

Особливості відображення дебіторської заборгованості розкриваються в розділі «Облік активів», підрозділі «Дебіторська заборгованість». Розглянемо детальніше розділ Дебіторська заборгованість Положення про облікову політику, рисунок 2.8.

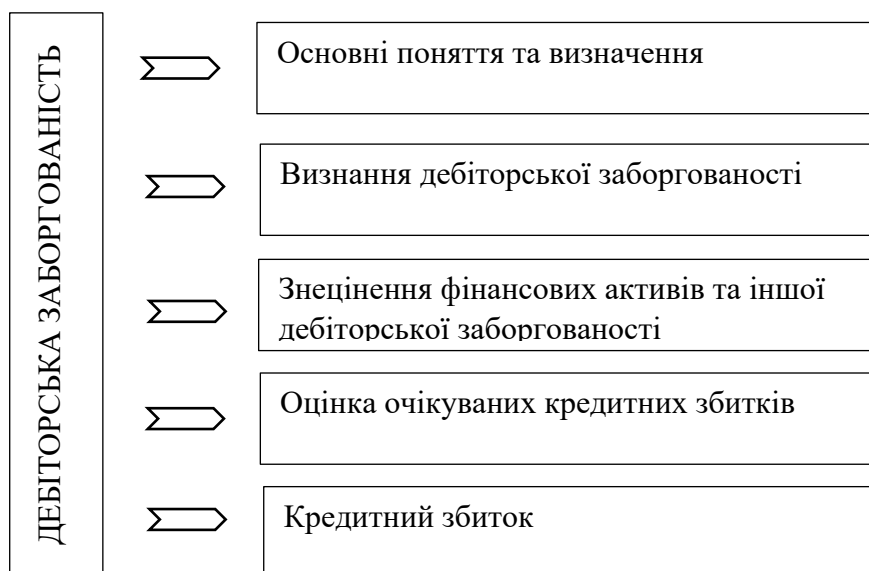

Рисунок 2.8 Структура розділу Дебіторська заборгованість Положення про облікову політику

Джерело: побудовано автором.

Як і в будь-якому нормативному документі цей розділ розпочинається з трактування основних визначень, які пояснюють зміст дебіторської заборгованості. В документі наведені визначення, які аналогічні визначенням, наведеним у НП(С)БО 10. Але є і визначення, які підприємство трактує по своєму баченню.

Дебіторська заборгованість, відповідно до Положення, це право Компанії на компенсацію, яке є безумовним. Для того щоб настав час оплати такої

компенсації потрібен тільки час. Дебіторами при цьому вважаються покупці електроенергії до отримання оплати від них.

Визнання дебіторської заборгованості відбувається за методом нарахувань, тобто, коли подія відбулася і здійснено її облік у відповідному звітному періоді. Заборгованість відображається у звітності у згорнутому вигляді. Деталізація розкривається тільки у визначених цим Положенням випадках.

Відповідно до Плану рахунків в бухгалтерському обліку дебіторська заборгованість відображається на рахунку 36 «Дебіторська заборгованість» субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями». За дебетом рахунка відображається збільшення заборгованості, а за кредитом її погашення.

До рахунку 361 відкриваються аналітичні субрахунки, які деталізують склад заборгованості:

3611 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за активну електроенергію;

3612 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за послуги з розподілу електричної енергії;

3613 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за реактивну енергію;

3614 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за реалізовані роботи та послуги;

3615 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за приєднання до електричних мереж;

36151 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за стандартне приєднання до електричних мереж;

36152 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за нестандартне приєднання до електричних мереж;

3616 – Розрахунки з вітчизняними покупцями за реалізовані ТМЦ.

Перелічені аналітичні рахунки формують кореспонденцію рахунків таким чином:

Нараховано за реалізовану електроенергію відображається проводкою

Дт 3611 Розрахунки з вітчизняними покупцями за активну електроенергію

Кт 701 Дохід від реалізації

Отримані грошові кошти в погашення дебіторської заборгованості:

Дт 311 Поточний рахунок в національній валюті

Кт 3611 Розрахунки з вітчизняними покупцями за активну електроенергію

Суми заборгованості, які накопичуються на перелічених статтях формують валову вартість дебіторської заборгованості. Далі розраховуються суми кредитних збитків, які віднімаються від валової вартості. Результатом розрахунків є балансова дебіторська заборгованість, сума якої відображається в Балансі.

Крім дебіторської заборгованості у розрахунках зі споживачами електроенергії з'являється і кредиторська заборгованість. Це виникає у тих випадках, коли споживачі оплачують свою заборгованість більшою сумою, або виплачують аванси, або споживач сплатив авансом майбутні витрати за електроенергію, але змінив постачальника послуг з надання електроенергії, або споживач збанкрутував. Названі суми відображаються на рахунку 681 «Розрахунки за авансами отриманими».

Коли отримали авансовий платіж за електроенергію

Дт 311 Поточний рахунок в національній валюті

Кт 681 Розрахунки за авансами отриманими

Проведено взаємозалік авансового платежу

Дт 681 Поточний рахунок в національній валюті

Кт 3611 Розрахунки з вітчизняними покупцями за активну електроенергію

Дебіторська заборгованість відображається у звітності за чистою вартістю реалізації зменшена на резерв під збитки.

На кожну звітну дату проводиться оцінка кредитних ризиків за фінансовими інструментами. В Положенні про облікову політику з'являються нові поняття: дефолт та кредитний ризик.

Дефолт – це невиконання зобов'язань споживача чи постачальника зі сплати боргу.

Кредитний ризик – це ризик настання дефолту дебітора.

Енергетична компанія оцінює ризики настання дефолту за дебіторською та кредиторською заборгованістю як фінансовими інструментами, а також оцінює кредитні ризики платежів за договорами постачання електроенергії. Конкретно розписані події, внаслідок яких відбувається підтвердження кредитного знецінення фінансового активу.

Кредитні збитки, які можуть виникнути, відображаються за визначеними у Положенні способами. Для оцінки резерву під збитки за фінансовими активами використовується спрощений метод, який базується на застосуванні статистичних даних та методу ранжирування дебіторської заборгованості за термінами оплати. Для розрахунку кредитних збитків використовується матриця резервів, яка визначає ставки резервування залежно від терміну протермінування оплати.

Кредитні збитки по простроченій дебіторській заборгованості розраховуються двома способами: використовуючи портфельний (груповий) підхід або індивідуальний підхід. Компанія оцінює ймовірність стягнення торговельної та іншої дебіторської заборгованості на основі аналізу як окремих статей заборгованості, так і груп клієнтів зі схожими характеристиками. В Положенні чітко розписані відсотки стягнення заборгованості, відповідно до різних контрагентів: споживачів послуг розподілу електроенергії, споживачів активної електроенергії, споживачів послуг із забезпечення перетікань реактивної електроенергії, для інших постачальників товарів, робіт та послуг та виданих авансів, таблиця 2.4.

Таблиця 2.4. – Резерви під кредитні збитки для боржників

Терміни заборгованості	Розмір
Від одного до шести місяців	20%
Від шести місяців до одного року	40%
Від одного до трьох років	80%
Більше трьох років	100%
У разі отримання рішення суду про стягнення заборгованості:	
Від одного до шести місяців	40%
Від шести місяців до одного року	80%
Більше одного року	100%

Джерело: побудовано автором за [51].

Відсотки за кредитними збитками розраховуються шляхом аналізу всіх видів дебіторської заборгованості споживачів за термінами виникнення, при цьому до уваги беруться історії платежів, причини, що вплинули на несплату заборгованості та інформація про платоспроможність боржників- контрагентів.

Оскільки, як уже зазначалося вище, багато інформації про діяльність підприємств енергетичного сектору є закритою, то для підтвердження інформації щодо створення резервів під кредитні збитки боржників, скористаємось аудиторським звітом про діяльність компанії НАК «Укренерго» за 2024 рік, який знаходиться у відкритому доступі. Дані про кредитні збитки за термінами заборгованості наведені в Додатку Ж.

Зауважимо, що кожне енергетичне підприємство розраховує кредитні збитки за власними відсотками, встановленими політикою компанії.

Резерви під збитки енергетичного підприємства створюється, враховуючи всі типи дебіторської заборгованості, в тому числі і аванси видані. При формуванні такого резерву враховується вся сума заборгованості.

В бухгалтерському обліку резерви під збитки відображаються на рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». Створення резерву відображається за кредитом рахунку, а списання за дебетом.

Кореспонденція рахунків на створення резерву сумнівних боргів:

Дт 944 Сумнівні та безнадійні борги

Кт 381 Резерв сумнівних боргів по заборгованості за електроенергію.

Списання дебіторської заборгованості строк позовної давності якої минув та існує впевненість щодо її непогашення відбувається:

Дт 3811 Резерв сумнівної дебіторської заборгованості покупців активної енергії

Кт 3611 Розрахунки з вітчизняними покупцями за активну електроенергію

Розраховані суми резерву відображаються у Звіті про фінансовий стан підприємства, а витрати за такими нарахуваннями є частиною інших операційних витрат Звіту про сукупний дохід.

Таким чином, облік розрахунків зі споживачами електричної енергії енергетичної компанії побудований таким чином, щоб швидко отримати достовірну інформацію, відобразити її в облікових регістрах, передати споживачу рахунок на оплату. При протермінуванні оплати рахунків споживачами формуються сумнівні борги. Компанія визначає коефіцієнт погашення сумнівної заборгованості, який затверджується наказом про облікову політику.

2.3. Контроль дебіторської та кредиторської заборгованості споживачів

Контроль розрахунків – це система дій і перевірок, які регулярно виконує енергетичне підприємство для забезпечення своєчасності надходження грошових коштів за відпущеною електроенергією. Іншими словами, це постійний нагляд за тим як споживачі (побутові, непобутові, державні установи та комунальні підприємства) виконують свої фінансові зобов'язання за договорами з енергетичною компанією.

Контроль за діяльністю енергетичних компаній проводить Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Кожного року НКРЕКП затверджує наказ про План здійснення заходів державного контролю суб'єктів господарювання, що проводять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг. Перевірки енергетичних компаній відповідно до цього плану відбуваються у визначені дати та за визначені терміни. Перевіряється дотримання вимог законодавства та ліцензійних умов у сфері енергетики.

Кожна енергетична компанія складає Програму відповідності, яка затверджується рішенням дирекції енергетичної компанії та погоджується з НКРЕКП. Відповідно до цієї програми призначається Уповноважений, який здійснює постійний моніторинг діяльності компанії. До 1 березня кожного року

уповноважена особа подає звіт до дирекції компанії та регулятора ринку енергії про виконання Програми відповідності за попередній рік.

Тобто, мовою бухгалтерського обліку це означає, що на кожному енергетичному підприємстві є призначений незалежний внутрішній аудитор, який перевіряє та контролює діяльність компанії. У Програмі відповідності зазначається що названа уповноважена особа має право перевіряти всі документи, які стосуються діяльності компанії, надавати рекомендації по виправленню виявлених помилок чи порушень. Всі ці положення стосуються і дебіторської заборгованості компанії.

Аудит фінансової звітності енергетичної компанії проводить незалежний аудитор аудиторської фірми, відповідно до укладеного договору про надання аудиторських послуг.

Для енергетичної компанії дебіторська заборгованість (борги споживачів) є суттєвим активом. Кошти від покупців електрики повинні надходити на підприємство та використовуватись у господарській діяльності. Контроль за оплатою боргових зобов'язань споживачів захищає фінансову стабільність енергетичної компанії. Контрольні процедури дебіторської заборгованості гарантують правильність здійснених операцій, нарахування суми боргу за період, коли такі суми виникли. Такі операції впливають на достовірність Балансу та Звіту про фінансові результати.

Контроль за розрахунками зі споживачами виконує наступні функції:

- перевірка правильності нарахованих сум платежів – за даними отриманими з лічильників (Smart Meters або звичайних) розраховані суми до оплати. Це відбувається для унеможливлення помилок, які провокують скарги клієнтів на неправильність розрахунків або навпаки недоотримання доходів компанії;
- моніторинг термінів погашення заборгованості – постійний контроль термінів погашення дебіторської заборгованості. Це дозволяє вчасно виявляти найбільш ризикові борги, які можуть стати безнадійними;
- порядок стягнення боргових зобов'язань – коли терміни оплати минули

доцільно запускати механізм стягнення боргів: надсилання нагадувань про обов'язковість оплати боргу, попередження про відключення від електропостачання або підготовка документів до суду;

– контроль спеціальних умов оплати заборгованості – коли при розрахунках суми платежів правильно застосовуються пільги, субсидії, спеціальні тарифи.

Контроль розрахунків – це фінансовий і юридичний захист енергетичної компанії, який забезпечує перетворення спожитої електроенергії на реальні грошові надходження.

Енергетична компанія здійснює контроль за розрахунками з дебіторами та кредиторами шляхом проведення інвентаризації заборгованості.

Процес інвентаризації заборгованості споживачів відбувається в декілька етапів, визначених Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань [48].

Інвентаризаційний процес розпочинається із затвердження наказом директора інвентаризаційної комісії. Для ПрАТ «Волиньобленерго» комісія затверджується у складі голови комісії та шести членів комісії. Комісія працює визначений термін, але при цьому розрахунки зі споживачами електроенергії фіксують станом на 1 грудня поточного року.

Бухгалтер, який веде ділянку обліку розрахунків зі споживачами електроенергії готує інформацію по залишках та оборотах по аналітичних рахунках 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками», 681 «Розрахунки за авансами одержаними» на дату інвентаризації.

Комісія або бухгалтер розсилає контрагентам (крім населення) Акти звірки розрахунків для кожного дебітора і кредитора (який має переплату на кінець звітного періоду), з метою отримати письмове підтвердження суми боргу перед компанією. Комісія збирає отримані акти та порівнює їх з даними бухгалтерського обліку та виставленими рахунками споживачам. У випадку виявлення розбіжностей, комісія разом зі споживачем проводить детальну звірку всіх документів (рахунків, накладних, актів) до моменту усунення таких

розбіжностей.

Якщо є борги по оплаті, то комісія розглядає кожен борг, щоб визначити строк його виникнення, чи є борг простроченим, чи не минув строк позовної давності за цим боргом. При цьому визначається статус заборгованості (поточна, прострочена, сумнівна чи безнадійна).

Результатом роботи комісії є Акт інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості. В акті вказуються всі розбіжності, виявлені борги та причини їх виникнення. Також комісією формуються ще звіти, які наведені в Додатку К. Всі підготовлені документи передаються на підпис керівнику. Також відбувається засідання інвентаризаційної комісії, які підтверджують результати роботи протоколом. На засіданні члени комісії вирішують питання по дебіторській та кредиторській заборгованості, а саме: по розрахунках за активну електроенергію, по розрахунках за реактивну електроенергію, за послуги розподілення електроенергії. Також розглядаються питання обліку штрафних санкцій та пені за порушення виконання умов договорів.

В зв'язку з воєнним станом оприлюднення документів інвентаризації не дозволяється. Тому навести конкретні цифри заборгованості немає змоги.

Таким чином, контроль за розрахунками зі споживачами проводиться комісією НКРЕКП, незалежним аудитором, внутрішнім аудитором та інвентаризаційною комісією енергетичної компанії. За кожною перевіркою складається відповідний звіт, який подається керівництву для прийняття управлінських рішень.

Висновки до розділу 2

1. Доведено, що світові потреби у електроенергії зростають з кожним роком завдяки розширенню промислового виробництва, збільшенню кількості електромобілів та розвитку центрів даних для штучного інтелекту, тому виникає

потреба використання нових видів енергетики. Зазначено, що найбільшими виробниками електроенергії у світі є Китай, США та Індія.

2. В 2021 році українська енергетична система була однією з найбільших у Європі. Доведено, що з початком війни енергетика зазнала значних руйнувань, а в деякі об'єкти енергетики знищені. Значно знизилась обсяги споживання енергетичних ресурсів. За три роки війни зросли тарифи на електропостачання як для побутових так і для непобутових споживачів.

3. Визначено завдання обліку заборгованості споживачів електроенергії. Наведено перелік документів, які використовуються при обліку дебіторської заборгованості споживачів. Охарактеризовано сутність Положення про облікову політику енергетичної компанії в частині обліку дебіторської та кредиторської заборгованості. Охарактеризовано автоматизовану систему комерційного обліку електроенергії, яка використовується енергетичними компаніями для збору, обробки та використання інформації про спожиту електроенергію.

4. Енергетичні підприємства постійно здійснюють контроль за господарською діяльністю, в тому числі і за розрахунками зі споживачами електроенергії. Доведено, що проведення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості важливий етап фінансового стану підприємства.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

3.1. Цифрова трансформація енергетичної компанії

Цифрова трансформація економіки України впливає на технології, які застосовуються в енергетичній галузі. За останні роки в енергетиці в побутових та непобутових споживачів все частіше використовуються «розумні» засоби обліку електроенергії (лічильники).

Розумні лічильники (Smart Meters) – це інноваційний інструмент системи обліку електроенергії, який забезпечує можливість дистанційного автоматизованого зчитування показників [50].

Значна кількість споживачів електроенергії енергетичних компаній за останні роки перейшли на використання Smart Meters. Переваги для облікового процесу використання розумних лічильників наведені в таблиці 3.1. При цьому значна частина абонентів ще користується звичайними лічильниками.

Таблиця 3.1. – Функції та переваги обліку спожитої електроенергії розумними лічильниками

Функції	Сутність	Переваги для обліку
1	2	3
Вимірювання та обчислення	Лічильник не лише вимірює загальне споживання електроенергії, а й визначає параметри режимів електроспоживання (потужність, якість)	Створює повну аналітичну базу даних для тарифікації та моніторингу навантаження
Автономне зберігання даних	Обчисленні значення параметрів зберігаються в первинній базі даних (ПБД) навіть при перебоях з електропостачанням	Гарантує достовірність та збереження первинних облікових даних
Дистанційна комунікація	Доступ до ПБД здійснюється через цифрові комунікаційні інтерфейси без необхідності фізичного візиту контролера	Забезпечує оперативність збору даних та автоматизацію процесу білінгу (виставлення рахунків)

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
Диференціація споживання	Завдяки багатофункціональності, лічильники можуть розподіляти виміряну електроенергію за інтервалами часу: тарифними зонами, добами, місяцями, роками	Уможливило впровадження динамічних тарифів, що є основою для гнучкої політики розрахунків

Джерело: побудовано автором.

Застосування технології дистанційного зчитування показників суттєво скорочує операційний час на збір даних, підвищує достовірність облікових показників, дозволяє автоматизувати весь процес розрахунків за спожиту електроенергію, мінімізуючи людські помилки та оптимізуючи процес формування дебіторської заборгованості.

Використання розумних лічильників значно знижує ризики шахрайства (незаконне підключення до мережі, крадіжки електроенергії) [51].

Точний та надійний облік використання електроенергії споживачами призвів до розробки та впровадження автоматизованої системи комерційного обліку електроенергії (АСКОЕ). АСКОЕ – це інтегрована інформаційна система, яка використовується енергетичними компаніями, до складу якої входять технічні та програмні засоби. Головною метою застосування цієї системи – є автоматизація процесу збору, обробки та використання інформації про використання електроенергії споживачами. Структурно до АСКОЕ відносяться:

- 1) Розумні лічильники – для збору показників споживання електроенергії;
- 2) Канали зв'язку – системи передачі даних, які забезпечують зв'язок між лічильниками. Вони можуть бути дротові, бездротові, радіоканали;
- 3) Пристрої для збору та передачі даних – призначені для збору даних з лічильників у певному місці та передачі таких даних на вищий рівень управління;
- 4) Центр збору та обробки даних – це потужні сервери та програмні засоби, які збирають та обробляють дані.

Впровадження АСКОЕ дозволяє енергетичним компаніям для управління розрахунками зі споживачами виконувати облікові завдання:

- збір та обробка інформації про електроспоживання з великою деталізацією за інтервалами часу (від 1 хвилини до 1 місяця), що є обов'язковим для точного обліку та формування рахунків споживачам;
- безперервний контроль за параметрами споживання електроенергії та потужності. Це дозволяє оперативно реагувати на відхилення та запобігати перевантаженню;
- точний облік перетікань електричної енергії між різними енергетичними об'єктами (підстанціями, енергосистемами);
- достовірний технічний та комерційний облік споживання окремими споживачами або їх групами, що є базою для формування рахунків;
- облік споживання, диференційований за зонами доби, який застосовується для створення гнучких тарифів;
- контроль за дотриманням споживачами заявлених та узгоджених графіків використання енергії та потужності;
- управління процесом споживання активної чи реактивної потужності (дистанційні обмеження або включення);
- створення вихідних форм документів і звітів на підставі отриманої інформації для різних служб.

АСКОЕ трансформує обліковий процес з ручного збору даних у високоточну автоматизовану систему управління розрахунками зі споживачами електроенергії.

Енергетичні компанії використовують АСКОЕ тільки для споживачів, які мають Smart Meters. Частина розрахунків проводиться через ручне введення даних споживачами за показниками звичайних лічильників. А потім автоматизована система розраховує кількість витраченої енергії та формує рахунки на оплату.

Енергетичні компанії використовують для здійснення обліку господарських операцій та формування звітності як правило бухгалтерські програми, а в багатьох випадках програмне забезпечення країни-агресора, що заборонено

чинним законодавством. Беручи до уваги те, що програмне забезпечення АСКОЕ не є бухгалтерською програмою, а її необхідно інтегрувати під зв'язок з бухгалтерським обліком для правильного формування бухгалтерських документів, тому пропонуємо енергетичним компаніям використовувати програмне забезпечення ERP класу. Це програми, які охоплюють не тільки розділ бухгалтерського обліку на підприємстві, а автоматизують роботу всіх підрозділів та дозволяють формувати всі види управлінської та фінансової звітності.

Пропонуємо для енергетичних компаній використовувати в своїй господарській діяльності програмний комплекс SAP Business One. SAP Business One – це ERP система для бізнесу, яка об'єднує важливі процеси: закупівлі, продажі, фінанси, виробництво, логістику. Важливим модулем програми є модуль управління відносин з клієнтами CRM. Для управління дебіторською заборгованістю призначені документи, які згруповані в розділ Купівлі (рисунк 3.1). Програмне рішення усуває дублювання даних, підвищує їх точність та забезпечує контроль на всіх рівнях управління компанією. Безпека інформації є одним з важливих пріоритетів цієї програми.

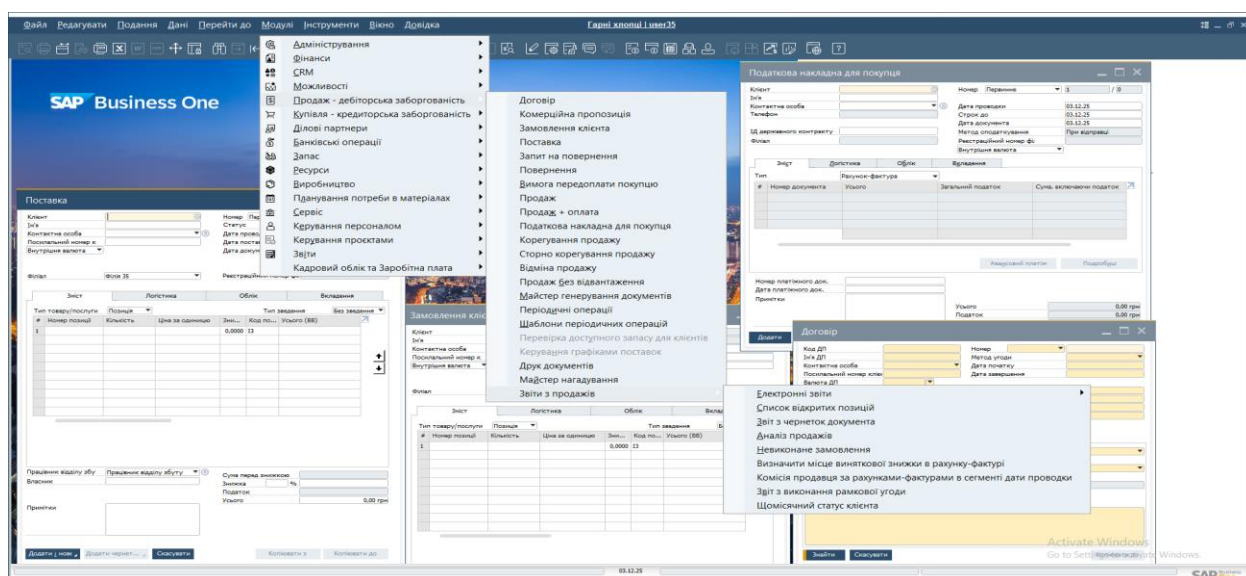

Рисунок 3.1 Документи розрахунків з дебіторами в програмі
SAP Business One

Джерело: [53].

3.2. Удосконалення організації облікового процесу розрахунків зі споживачами електроенергії

Облік дебіторської заборгованості здійснюється на рахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями». Для оптимізації заборгованості і чіткого розподілу між побутовими і непобутовими споживачами, враховуючи при цьому, що використовується активна та реактивна енергія, доцільно виокремити окремі субрахунки. Пропозиції подані в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. – Пропозиції формування субрахунків в обліку розрахунків за використану електроенергію

Субрахунок 1 порядку		Субрахунок 2 порядку		Субрахунок 3 порядку	
Номер	Назва	Номер	Назва	Номер	Назва
361	Розрахунки з вітчизняними покупцями	3611	Розрахунки з вітчизняними покупцями за активну електроенергію	3611/1	Розрахунки з побутовими споживачами
				3611/2	Розрахунки з непобутовими споживачами
		3613	Розрахунки з вітчизняними покупцями за реактивну енергію	3613/1	Розрахунки з побутовими споживачами
				3613/2	Розрахунки з непобутовими споживачами

Джерело: розроблено автором.

Такий розподіл дозволить конкретизувати суми за споживачами електроенергії та видами електроенергії, а також вплине на формування статистичних форм звітності та зведених звітів по інвентаризації дебіторської заборгованості.

Перед проведенням інвентаризації обов'язково проводиться звірка залишків по розрахунках із контрагентами. Із побутовими споживачами звірки проводяться тільки у окремо визначених випадках. Звірку з показниками лічильників та оплатою послуг забезпечення електроенергією для населення може здійснювати контролер. Для звірки рахунків з непобутовими споживачами призначений документ Акт звірки взаємних розрахунків. Такі документи в компанії заповнюються автоматично даними з програми і через засоби зв'язку(в

більшості випадків електронною поштою) відправляються дебіторам і кредиторам для підтвердження вказаних сум, оборотів і залишків, рисунок 3.2.

АКТ ЗВІРКИ ВЗАЄМОРОЗРАХУНКІВ № ____

01.12.2025 р. м. Луцьк

Акт складений між ПрАТ «АААААА» (код ЄДРПОУ 11111111) та ТОВ «ХХХХХХ» (код ЄДРПОУ 33333333) за Договором постачання електричної енергії споживачу № 428 від 03.04.2015 р. про те, що обороти по взаємних розрахунках з постачання активної електроенергії за період січень-листопад 2025 року та залишок заборгованості на 01.12.2025 року становить:

№	Підтвердний документ		За даними ПрАТ «АААААА» (кредитор), грн		За даними ТОВ «ХХХХХХ» (дебітор), грн		Відхилення (+/-)	Причина не оплати рахунку
	дата	Назва та номер документа	Дт	Кт	Дт	Кт		
Сальдо на 01.01.2025 року			49563,71			49563,71		
1	10.01.2025	Реалізація електроенергії № 6	7250,63					
2	18.01.2025	Платіжна інструкція №10		8000,00	7000,00		-1000,00	Недостатньо коштів
3	10.02.2025	Реалізація електроенергії №15						
4	16.02.2025	Платіжна інструкція №25						
	.....	.....						
	.....	.....						
Обороти за період			128345,98	105321,52	105321,52	128345,98		
Сальдо на 01.12.2025 року			23024,46	–		23024,46		

За результатами звірки взаєморозрахунків встановлено, що ТОВ «ХХХХХХ» має заборгованість перед ПрАТ «АААААА» 23024,46 грн (двадцять три тисячі двадцять чотири гривні 46 копійок).

Сумнівна заборгованість 15348,00 грн.

Розбіжностей _____

Термін повернення підписаного акту звірки: 05.12.2025р. включно.

Термін погашення заборгованості: 20.12.2025 р. включно.

Акт звірки підписали:

Директор Директор

Рисунок 3.2 Вдосконалена форма документу Акт звірки взаєморозрахунків

Джерело: запропоновані автором зміни виділено курсивом.

На нашу думку, в Акті звірки взаємних розрахунків доцільно додати стовпчики Відхилення, в якому фіксувати різницю між сумами в рядках та Причина не оплати рахунку, де вказати яка причина не вчасної оплати. Така інформація зараз, у період воєнних дій та обстрілів є дуже актуальною, оскільки фарс-мажорні обставини можуть виникнути в будь-який час.

Також в цьому документі доцільно додати рядок Сумнівна заборгованість, щоб чітко знати, яку суму дебітор затримує до сплати і зобов'язується її погасити у найближчі терміни.

Енергетичне підприємство раз на тиждень перевіряє дебіторську заборгованість на можливість виникнення протермінування. Для цього існує внутрішній документ, який називається Фактичні борги на певну дату. На нашу думку це досить інформативний документ, але пропонуємо додати до нього графу, яка буде визначати кількість днів, які залишились до отримання оплати від дебітора, або кількість днів, які пройшли з моменту очікуваної оплати дебітора. Бажано, щоб дні протермінування оплати підсвічувались червоним кольором. Такі нововведення доцільно здійснити для того, щоб бухгалтер із загальної, досить великої кількості побутових споживачів міг легко виділити тих, оплата від яких уже під загрозою. Названий документ формується для побутових споживачів за реактивну енергію, за активну енергію, за розподіл електроенергії. Запропонований документ наведений в таблиці 3.3.

У бухгалтерії ведеться облік розрахунків і з населенням. Більшість таких дебіторів вчасно оплачує рахунки, але зустрічаються і боржники. Тоді з ними проводиться активна робота для погашення заборгованості.

Але є окрема група людей на яку варто було б звернути увагу при виставленні рахунків на оплату за електроенергію. Це ветерани нинішньої війни, які мають групу інвалідності. На нашу думку доцільно було б, особливо для інвалідів I групи зробити оплату за фіксованими цінами, які на 50% нижчі від цін для всього населення. І встановити ліміт використання електроенергії на таку людину, наприклад 200 кВт год в місяць.

Таблиця 3.3. - Фактичні борги за розподіл енергії на 18.10.2025 року

Особовий рахунок	Найменування споживача	Дата відключення по попередженню	Сума рахунку до сплати, грн	Оплачено (списано), грн.	Сума боргу, грн	<i>Дата оплати рахунків за Договором розподілу енергії</i>	<i>Залишилось днів до дати оплати (від дати формування документу)</i>	Примітка
621-0014512	ТОВ «АВС»	27.10.2025 00:00:00	12473,58	2000,00	10473,58	20.10.2025	2	попередження
623-1400036	ТОВ «Волинь»	25.10.2025 00:00:00	789,23		789,23	19.10.2025	1	попередження
643-1500123	ТОВ «ГРАНД ПЛЮС»	20.10.2025 00:00:00	110132,23	10000,00	100132,23	20.10.2025	0	вимкнено
654-0090234	ТОВ «Альтера»		452123,21		452123,21			Справа передана до суду
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
Разом			.....	.....	.....			

Джерело: запропоновані автором зміни виділено курсивом

Отже, запропоновані удосконалення допоможуть бухгалтерам, які ведуть рахунки розрахунків зі споживачами електроенергії, правильно та вчасно формувати документи, визначати суми заборгованості та прикладати всі зусилля для вчасного погашення такої заборгованості.

Висновки до розділу 3

1. Для енергетичних компаній Smart Meters є основою діджиталізації та ефективного обліку. АСКОЕ, побудована на базі розумних лічильників, надає диспетчеру інформацію про навантаження в мережі в режимі реального часу. Це дозволяє краще прогнозувати попит та ефективніше балансувати енергосистему, знижуючи ризик аварій. Запропоновано замість бухгалтерської програми, яка використовується в компанії впровадити програму SAP Business One, яка інтегрується з АСКОЕ для автоматичного створення рахунків на оплату. Це дасть змогу вчасно фіксувати дебіторську заборгованість та контролювати її погашення.

2. Для удосконалення організації обліку запропоновано ввести субрахунки до рахунку розрахунків зі споживачами електроенергії та вдосконалити форми документів Акт звірки розрахунків та Фактичні борги за видами на конкретну дату.

ВИСНОВКИ

1. Споживачі електроенергії поділяються на побутових та непобутових споживачів. Доведено, що при використанні електроенергії будь-яким з названих споживачів виникає дебіторська заборгованість – це сума коштів, яку споживачі (населення, підприємства, бюджетні установи) винні постачальникам електроенергії за вже спожиту, але ще не оплачену енергію.

Управління дебіторською заборгованістю в енергетичному секторі України має ключову мету: забезпечення сталої платіжної дисципліни серед усіх категорій споживачів (як побутових, так і промислових) та ефективного стягнення прострочених боргів. На основі аналізу системних викликів та опрацювання значного обсягу літературних джерел, було визначено та систематизовано ключові етапи управління як дебіторською, так і кредиторською заборгованістю в умовах функціонування українського енергетичного ринку.

2. Вивчено нормативно-правове забезпечення взаємовідносин постачальників електроенергії та споживачів. Зазначено, що важливими законодавчими актами є Закон України «Про ринок електричної енергії», Постанови НКРЕКП та Методика обчислення плати за перетікання реактивної електроенергії. Відображення в обліку розрахунків зі споживачами електроенергії відбувається відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО та інших нормативних документів.

3. Доведено, що електроенергія є особливим товаром, який немає фізичної форми. Тому і договори між постачальниками та споживачами мають свої особливості. Зазначено, що договір електропостачання – це юридичний документ, за допомогою якого визначаються умови постачання електроенергії споживачу, використовуючи електричну мережу. Описано права та обов'язки постачальників та споживачів електроенергії.

4. Здійснено аналіз світового ринку енергетики, який показав, що найбільшими виробниками є Китай, США та Індія. Найбільше використовують

електроенергію у США. Зазначено, що світовий попит на електроенергію зростає шаленими темпами.

Доведено, що Українська енергетика займала чільне місце серед виробників енергії Європи до 2021 року. З початком повномасштабного вторгнення росії українська енергетика зазнала значних втрат, враховуючи, що 42% генеруючих потужностей знаходяться в окупації, в тому числі і найбільша в Європі Запорізька АЕС.

Аналіз показав, що в Україні за 2022-2024 роки значно зменшилась кількість споживачів електроенергії, при цьому значно зменшились обсяги споживання електроенергії як побутовими так і непобутовими споживачами. За цей період значно зросли тарифи як для населення, так і для непобутових споживачів.

5. Зазначено, що облік дебіторської та кредиторської заборгованості здійснюється в енергетичних компаніях відповідно до вимог чинного законодавства та внутрішніх нормативних документів. Охарактеризовано Положення про облікову політику в частині розрахунків з дебіторами та кредиторами. Визначені завдання обліку розрахунків зі споживачами електроенергії та вказано на документальне оформлення названих розрахунків. Описано методику створення резерву сумнівних боргів у відповідності до Положення про облікову політику. Наведено кореспонденцію рахунків для обліку дебіторської та кредиторської заборгованості.

6. Вказано, що контроль розрахунків – це комплексна система управлінських заходів енергетичної компанії. Такими заходами є: зовнішній контроль, аудит, внутрішній контроль. Охарактеризовано порядок проведення зовнішнього контролю НКРЕКП. Аудиторські перевірки здійснює незалежна аудиторська фірма. Внутрішній контроль проводиться уповноваженою особою, затвердженою НКРЕКП, яка постійно працює в енергетичній компанії та здійснює перевірки відповідно до затвердженої Програми відповідності.

Доведено, що бухгалтерський контроль за розрахунками зі споживачами дебіторами та кредиторами, здійснює інвентаризаційна комісія енергетичної компанії. В процесі інвентаризації перевіряються всі документи заборгованості

та її оплати. Результатом роботи комісії є низка сформованих та затверджених документів.

7. Доведено, що цифрова трансформація відбувається і в енергетичній галузі. Застосування розумних лічильників дає можливість зчитувати інформацію про використану енергію на відстані і в будь який час. Наведено переваги застосування таких лічильників для споживачів електроенергії. Використання Smart Meters потребує впровадження автоматизованої системи комерційного обліку електроенергії (АСКОЕ), яка здійснює збір та обробку інформації про використану енергію для формування рахунків на оплату та формування звітів на підставі отриманої інформації для різних служб.

Оскільки АСКОЕ це не облікова програма, то для її інтеграції з бухгалтерським обліком пропонуємо використовувати програму ERP – класу SAP Business One, яка дозволить формувати рахунки на оплату, відправляти її споживачам та формувати облікову інформацію для вчасного прийняття управлінських рішень.

Результатом проведеного дослідження є розробка пропозицій удосконалення обліку, а саме:

- для деталізації розрахунків зі споживачами (побутовими та непобутовими) за активну та реактивну електроенергію пропонуємо до робочого Плану рахунків за рахунком 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» додати субрахунки третього порядку;

- у друкованій формі Акту звірки взаємних розрахунків додати додаткові стовпці для отримання інформації про стан розрахунків та їх оплати;

- для деталізації внутрішнього документу Фактичні борги за видами енергії на поточну дату додати графу в якій відобразатиметься термін, коли буде здійснена оплата за виписаними рахунками.

Така деталізація в названих документах дозволить вчасно проводити розрахунки або приймати управлінські рішення при значних термінах їх прострочення.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Про ринок електричної енергії. Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. (редакція від 28.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
2. Малий непобутовий споживач. URL: <https://energozbut.ck.ua/nepob.html#:~:text> (дата звернення: 15.09.2025).
3. Степаненко О.І. Економічна природа дебіторської та кредиторської заборгованостей, їх місце в бізнес-процесах підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №1 (52). С.224-232. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-31> (дата звернення: 15.09.2025).
4. Пінчук Т., Стефанович Н., Кумейко А. Економічна характеристика дефініції «дебіторська заборгованість» та методологічні підходи до її класифікації. *Економіка та суспільство*. 2023. №47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-66> (дата звернення: 15.09.2025).
5. Лисак О. П. Економічна сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. *Мистецтво наукової думки*. 2020. Вип. 10. С. 6-8. URL: DOI: 10.36074/2617-7064.10.001 (дата звернення: 15.09.2025).
6. Майборода О. Є. Характеристика сутності та поняття дебіторська та кредиторська заборгованість. *Економіка та суспільство*. Випуск 15. С. 396-402. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/61.pdf. (дата звернення: 15.09.2025).
7. Савченко А.М., Горелик Д.С., Гаврилюк В.Ю., Вербіцький О.В. Дебіторська заборгованість та її вплив на фінансовий результат діяльності підприємства. *Український економічний часопис*. 2025. Випуск 8. С.123-127. URL: DOI 10.32782/2786-8273/2025-8-21. (дата звернення: 17.09.2025).
8. Чепець О., Юрченко С., Волчанська Л. Теоретико-методологічні основи визначення дебіторської заборгованості та її класифікація. *Економіка та суспільство*. 2024. №61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-160> (дата звернення: 17.09.2025).

9. Бухгалтерський аудит дебіторської та кредиторської заборгованості. URL:<https://pravdop.com/ua/publications/praktiki-kompanii/buhgalterskiy-audit-debitorskoy-i-kreditorskoy-zadolzhennostey-10-2022-148> (дата звернення: 20.09.2025).

10. Яструбський М., Левкович І. Проблеми обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1302> (дата звернення: 20.09.2025).

11. Височан О.О. Облік кредиторської заборгованості у небюджетних неприбуткових організаціях. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск № 32. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-72> (дата звернення: 20.09.2025).

12. Ліхоносова Г., Ставцева Є. Напрями поліпшення оцінювання використання кредиторської та дебіторської заборгованості. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. №330(3). С.305-310. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-46> (дата звернення: 20.09.2025).

13. Шигун М. М., Мухомор Г. В. Дебіторська заборгованість: визнання та оцінка за національними й міжнародними стандартами. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 72. С. 85-93.

14. Мухомор Г.В. Обліково – аналітичне забезпечення стратегічного управління дебіторської заборгованості підприємства. Дис. ... д-ра філос.: 071 Київ, 2025. 235с.

15. Собчишин В. М., Драчук С. О., Джангіров О. Г., Домбровський А. Ю. Управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою уникнення кризи неплатежів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8320> (дата звернення: 25.09.2025).

16. Яременко Л. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9714> (дата звернення: 25.09.2025).

17. Яцев Д., Паянок Т., Корнійчук В. Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків з покупцями та замовниками. *Управління змінами та інновації*. 2024. №12. С.84-89.URL: <https://doi.org/10.32782/CMI/2024-12-13> (дата звернення: 25.09.2025).

18. Перелік нормативно-правових актів, які регулюють ринок електроенергії. URL:<https://www.energyresourceri.com.ua/elektroenerhiia/perelik-normatyvno-pravovykh-aktiv-shcho-rehuliuuiut-rynok-elektroenerhii/> (дата звернення: 25.09.2025).

19. Про затвердження Правил ринку. Постанова НКРЕКП № 307 від 14 березня 2018 року. (редакція 05.08.2025) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0307874-18#Text> (дата звернення: 25.09.2025).

20. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії. Постанова НКРЕКП № 312 від 14 березня 2018 року. (редакція 18.06.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18#Text> (дата звернення: 25.09.2025).

21. Методика обчислення плати за перетікання реактивної електроенергії, затверджена наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості від 06.02.2018 року № 87 зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-18#Text> (дата звернення: 25.09.2025).

22. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. (редакція від 03.09.2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

23. Дебіторська заборгованість. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 року (редакція від 03.11.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

24. Зобов'язання. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 20 від

31.01.2000 року (редакція від 03.11.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

25. Фінансові інструменти. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 року (редакція від 03.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

26. Інструкція Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затв. Наказом Мінфіну №291 від 30.11.99 р (редакція 10.01.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 29.09.2025).

27. Островський А.М. Особливості прав та обов'язків сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. С.244-248. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.42> (дата звернення: 04.10.2025).

28. Гнатюк Т. Особливості та суб'єкти договору постачання електричної енергії споживачеві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. С.368-371. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.58> (дата звернення: 29.09.2025).

29. Берназ-Лукавецька О. М. Аналіз договорів у сфері енергетики: український та міжнародний досвід. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3 (81). DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.51> (дата звернення: 04.10.2025).

30. Мазур Н.А. Організація обліку розрахунків зі споживачами на енергетичному підприємстві. *Економіка та суспільство*. Випуск № 32. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/833/800> (дата звернення: 04.10.2025).

31. Haluzan M. Electricity price modelling and the role of new developments in electricity markets : doctoral dissertation. Ljubljana : M. Haluzan. 2023. URL: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/doktor/Haluzanstat-32.pdf> (дата звернення: 04.10.2025).

32. Потапенко О. Країни-лідери з виробництва електроенергії: хто задає тон у світовій енергетиці. 2025. URL: <https://gelios.ua/krayiny-lidery-z-vyrobnyctva-elektroenergiyi-hto-zadaye-ton-u-svitovij-energetycki/> (дата звернення: 04.10.2025).
33. Романчук Я. Енергетика: світові тенденції 2025. URL: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/energetika-svitovi-tendencziyi-2025> (дата звернення: 04.10.2025).
34. Тренди енергетичної галузі та прогноз на 2025 рік. URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/energy-and-natural-resources/trendi-energetichnoyi-galuzi-ta-prognoz-na-2025-rik/> (дата звернення: 04.10.2025).
35. Енергетична безпека світу: ТОП-25 прогнозів на 2025 рік. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/01/01/energetychna-bezpeka-svitu-top-25-prognoziv-na-2025-rik/> (дата звернення: 04.10.2025).
36. Сектор електроенергетики в умовах війни: критичні наслідки та напрями відновлення. URL: <https://investportalua.com/wp-content/uploads/2025/02/1.-the-electricity-sector-during-wartime-ukr.pdf> (дата звернення: 04.10.2025).
37. Ігнат'єв С. Яким буде український електроенергетичний мікс: прогноз до 2030 року. *Баланс енергетики України*. 2025. №5(85).
38. Михайленко О. Заборгованість на українському ринку електроенергії. *Аналітична записка*. 2025. 16с. URL: https://enerhodzherela.com.ua/analytika/Yakym_bude_ukrayinskyy_elektroenerhetychnyy_miks (дата звернення: 04.10.2025).
39. Галас Н.В. Енергетична система України в період дії воєнного стану. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 7 листопада 2025 р.)*. / відп. ред. О.А. Нужна. Вип. 19. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2025. С. 83-85.
40. Звіт про результати діяльності НКРЕКП за 2024 р., затверджений Постановою НКРЕКП від 27.05.2025 № 783. URL: https://www.nerc.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/Byuleten_do_richnogo_zvitu/brosura_do_richnogo_zvitu_nkrekp-2024.pdf (дата звернення: 09.10.2025).

41. Звіт про результати діяльності НКРЕКП за 2023 р. URL: https://www.nerc.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/Byuleten_do_richnogo_zvitu/brosura_do_richnogo_zvitu_nkrekp-2023.pdf (дата звернення: 09.10.2025).

42. Звіт про діяльність НКРЕКП 2022 р. URL: https://www.nerc.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/Byuleten_do_richnogo_zvitu/brosura_do_richnogo_zvitu_nkrekp-2022.pdf (дата звернення: 09.10.2025).

43. Приватне акціонерне товариство «Національна енергетична компанія «Укренерго». Примітки до річної окремої фінансової звітності за рік, який закінчився 31 грудня 2023 року. URL: <https://me.gov.ua/download/bcd50c75-818e-4528-8d7d-3606579ac950/file.pdf> (дата звернення: 09.10.2025).

44. Приватне акціонерне товариство «Національна енергетична компанія «Укренерго». Консолідована фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, який закінчився 31 грудня 2024 року. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2025/06/Konsolidovana-finansova-zvitnist-za-zvit-nezalezhnogo-audytora-za-2024-rik.pdf> (дата звернення: 09.10.2025).

45. Голячук Н.В., Карпик Н.В. Ринок електроенергії України: виклики та перспективи розвитку. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством*: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції (24 травня 2025 р). відп. ред. О.А. Нужна. Вип. 17. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2025. С. 136-138.

46. Щорічний звіт про виконання Програми відповідності Приватного акціонерного товариства «Волиньобленерго». URL: <https://surl.li/glrtsw> (дата звернення: 13.10.2025).

47. Положення про облікову політику. Затверджено наказом ПрАТ «Волиньобленерго» від 28.12.2020. №513. 50с.

48. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 року (редакція від 29.07.2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 13.10.2025).

49. Інвентаризація дебіторської і кредиторської заборгованості URL: 7eminar <https://7eminar.ua/news/1182-inventarizaciya-debitorskoyi-i-kreditorskoyi-zaborgovanosti> (дата звернення: 13.10.2025).

50. G. Razzaq Tunio, Dr. Anwar A. Sahito, Dr. A. Sattar Larik. Impact Analysis of Automatic Meter Reading (AMR) Meters. International Journal of Modern Research in Engineering & Management (IJMREM). Volume 1. Issue 3. Pages 11-15. ISSN: 2581-4540. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/378899> (дата звернення: 13.10.2025).

51. Le Ray, G. On the Role of Smart Metering Data Analytics in the Energy Sector Digitization Process. Technical University of Denmark. 2019. URL: https://backend.orbit.dtu.dk/ws/portalfiles/portal/197364750/GuillaumeLeRay_PhDthesis.pdf (дата звернення: 13.10.2025).

52. Автоматизована система комерційного обліку електроенергії (АСКОЕ). URL: <https://grandtesla.com.ua/service/askoe> (дата звернення: 13.10.2025).

53. Функції SAP Business One. URL: <https://www.sap.com/ukraine/products/erp/business-one/features.html> (дата звернення: 13.10.2025).